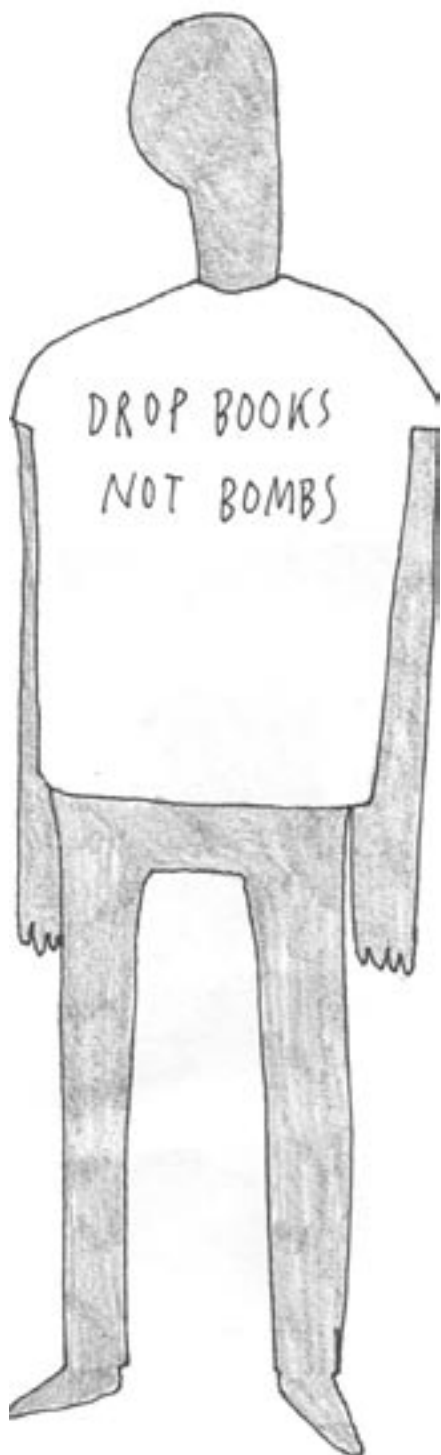

Dagbok från nationalbiblioteket i Bagdad en vecka i november

Debatt om American Corners på norska bibliotek

Det kostar att låna på svenska folkbibliotek

Public Lending Rights - värsta hotet mot folkbiblioteken?

Kvinnoportaler på nätet!

4. Notiser. Biblioteket inte en tillväxtmotor utan ett överlevnadskit. Ingrid Atlestam kommenterar

6. Folk betalar på folkbiblioteken! Hur påverkar avstängningar och ekonomiska bestraffningar bilden av biblioteket frågar Britt-Marie Häggström

7. Besatt av utrymmet runt en text. När läsningen av Virginia Woolfs Ett eget rum blev en del av texten. Lennart Wettmark har sett Kajsa Dahlbergs utställning på Galleri Index

8. Dario Fo protesterar mot biblioteksavgifter. EG-domstolen anser att Portugals, Italiens och Spaniens bibliotek bryter mot upphovsrättsreglerna. Fler länder står i tur att granskas. Siv Wold-Karlsen

10. Folkbiblioteken söker sin identitet. Mats Myrstener har läst en ny bok om de förändringar som sveper in över Danmark och bl a kan härledas till en ny dansk bibliotekslag som ökat pressen att ompröva folkbiblioteksbegreppet.

13. Ett Råd i bibliotekens tjänst. Jan Ristarp. Författarförbundet vill möta den större komplexiteten och bredden i bibliotekens utbud med en större förståelse för att bli en god och insiktsfull partner i kampen för biblioteken och läsandet

14. En vardag av explosioner, död, förstörelse och sorg. Rapport och dagboksblad från Irak av Saad Eskander, generaldirektör för Iraks nationalbibliotek & arkiv

16. Ny norm för radikalitet behövs! Peter Alsbjer. Diskussionen om BiS program och vad som är radikal bibliotekspolitik idag fortsätter! Artikelförfattaren kommenterar BiS program och tycker att det spretar åt många håll och ändå saknar en rad perspektiv. Och det är inte säkert att den traditionella socialismen fungerar längre

17. Kommentarer till kommentarer. Lena Lundgren om BiS program

18. Nya rum och mellanrum. I nr 3/2006 bemötte Siv Wold-Karlsen några av Nick Jones kritiska perspektiv på BiS program, bl a tanken om biblioteket som ett mellanrum där hon snarare ser ett gemensamt rum, dit alla har tillgång. Nick Jones utvecklar i den här artikeln sina tankar om biblioteket som ett tredje rum

20. American Corners i Norge. Siv Wold-Karlsen har följt debatten. Skall en ambassad kunna köpa sig plats på folkbibliotek? Frågan diskuteras i Norge och på andra ställen i världen.

22. Att lyfta blicken och bryta mönster – svårt men nödvändigt. Lena Lundgren har läst en ny metodbok från Bibliotekstjänst och hävdar att verksamhetsutveckling inte är detsamma som forskning.

23. Det har faktiskt hänt en hel del... En invändning mot Per Sundgrens artikel i bis nr 3 av Kerstin af Malmberg. Per Sundgren svarar

24. Rösträtt, kunskap och systerskap - kvinnohistoriska portaler. Berith Backlund berättar om en stor satsning på att göra kvinnohistorien digitalt tillgänglig på Internet

28. 1900-talshistoria. Mats Myrstener tipsar om några nyare böcker på engelska

29. "Varje barndom utträttar något stort och oersättligt för mänskligheten"
Mats Myrstener presenterar Walter Benjamin

30. Klassbibliotek. Ur Barndom i Berlin kring 1900 av Walter Benjamin

De tecknade bilderna i detta nummer har gjorts av Fanny Valentin, bildelev på estetiska programmet på Sundstagsgymnasiet i Karlstad

bis

Tidningen utkommer med fyra nummer per år, indexeras i Artikel-sök
Redaktör och ansvarig utgivare:
Lennart Wettmark
Styrelse/redaktionsgrupp:
Ordinarie: Mats Myrstener, Lennart Wettmark, Lena Lundgren, Christian Forsell, Anette Eliasson
Suppleanter: Barbro Bolonassos, Karin Fagerberg, Berith Backlund, Ingrid Atlestam

BiS hemsida:
<http://www.foreningenbis.org>

Ekonomi:
Christian Forsell
Telnr. 046-141578
Kobjersv. 9 A, 227 38 LUND
e-post:
christian_forsell@telia.com
Prenumerationer 150:-
Institutioner 210:-
(utanför Sverige: 220:-)
Medlemskap (inkl.pren.) 190:-
Studerande (inkl.pren.) 100:-
Lösnummer 30:-
Postgiro: 33 53 16-6

Google och Wikipedia står inte med i BiS nuvarande program som diskuterats i ett antal nummer liksom i detta. Tillsammans med e-böcker, nedladdningsbar musik, dataspel, mp3-böcker etc har de medverkat till en radikalt ny situation för många bibliotek. Hur skall biblioteken prioritera bland alla media? Och för vem och vilka behov arbetar biblioteken?

Hela det här numret innehåller olika infallsvinklar på heta frågor: skrämmer biblioteken bort människor genom böter och avstängningar? Vilka kan rädda biblioteken? Författarförbundet? Vad betyder EU för bibliotekens framtid? Skall sårintressen kunna "köpa" sig in i biblioteket? Finns det "en tredje väg" för folkbiblioteken? Varför framhårdar BiS i att kalla sig socialistiskt? Kan det finnas en folkbildningsroll för biblioteken längre?

En del svar ges på de kommande sidorna. Fler ges om diskussionen fortsätter. Dvs. om t ex du ser till att föra den vidare. Man behöver inte skriva långt eller teoretiskt avancerat för att bli publicerad. Det viktiga är att du vill uttrycka eller berätta något om ditt arbete eller ditt bibliotek eller kring bibliotek i allmänhet..

En sak till: Glöm inte att förnya ditt medlemskap eller din prenumeration. Uppmana fler att göra det. Det finns dom som tror att BiS inte finns kvar längre! Många av dem som startade BiS går nu visserligen i pension. Men nya engagerade röster och pennor finns - men fler behövs för att fortsätta diskussionen. Kom t ex till BiS årsmöte. Vill du snabbt bli medlem, kontakta BiS kassör (se sid.2)

Årsmötet blir lördag 10 mars 2007 på Regionbibliotek Stockholm lokal Spelbomskan.

Preliminärt program: kl 11-13 – årsmöte (inkl. lunch), kl 13-15 – Öppna programpunkten "BiS 2.0?" (inkl. kaffe), kl 15-? – fortsatt årsmöte.

Jenny Hedman (doktorand på BHS) medverkar med en inledning om det relevanta biblioteket ur ett användarperspektiv.

Mera detaljerad kallelse kommer till medlemmarna under v.6

Manusstopp för nästa nummer är 1 mars!

Vad är BiS?

BiS grundades 1969 och är en biblioteks förening som arbetar utifrån en socialistisk grundsyn. BiS är ett forum för en biblioteksdebatt om bibliotekens sociala ansvar med tidskriften bis som sin främsta kanal. Enligt BiS är det bibliotekets uppgift att bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik.
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle.
- arbeta uppsökande, läsförmedlande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

Medverka i bis!

Du är välkommen att skicka material till: Lennart Wettmark, Rosenbadsgatan 9, 652 26 KARLSTAD tel. 054-10 18 13
lennart.wettmark@gmail.com. Vanligen arvoderar vi inte artiklar

Ingrid Atlestam kommenterar händelser och trender

Bjud över!

I Stockholm satsar nu de borgerliga sex mille extra för att öka folkbibliotekens öppettider. Hög tid för essen i sydändan och på rikets framsida och alla andra kommuner att bjuda över och visa att de verkligen insett bibliotekens avgörande betydelse för demokrati, integration, mångfald och allt annat de ständigt ordar om. Upp till bevis!

Gringo istället för Grand

En gång för mycket länge sedan drev bis Värmland frågan om väntrumslitteratur. Det är nog dags för en ny kulturrevolution på det området. Sjukvårdens väntrum dignar av glättade magasin om prylar, inredning, mat och utseende och i stort sett inget annat. Värsta hittills är Grand, ett lyxmagasin som skickas gratis till landets 30.000 rikaste i övre medelåldern. Hur allt detta materialismens grädd på moset hamnar i väntrummen är en gåta och känns som en ren provokation! Är det de högavlönade läkarna som delar med sig av det egna, nu när sjukhusbiblioteken är nedlagda och det förmodligen inte finns några offentliga medel till

prenumerationer? Varför sprider inte Kulturrådet kulturtidskrifter till landets alla väntrum! Då skulle oväntade möten uppstå! Här finns massor att göra för alla läsfrämjande krafter!

Förstockade bibliotekarier

I Christer Hermansson drapa i BBL 2006:8 läses återigen lusen av de förstockade bibliotekarierna och deras bristande förståelse för författarna och den sköna litteraturen. Avslutningsvis konstaterar han att "96 % av de svenska

författarna kan inte leva på sitt författarskap, enligt Svenska Författarförbundet, men 100 % av de svenska bibliotekarierna kan leva på att förvalta författarnas böcker." Har han aldrig hört talas om arbetslösa bibliotekarier, som hankar sig fram på vik och timmar, som städar eller jobbar inom vården, med allt svagare

bild: Fanny Valentin

hopp om att en dag kunna försörja sig som bibliotekarier? För att inte tala om alla som när en dröm om att bli bibliotekarier, men som inser arbetsmarknadsläget. Förmodar att krönikörens elitistiska arrogans är menad som en provokation, annars är det mycket illa.

Fixa livet digitalt

Hörde på nyheterna att Försäkringskassans kontor ska minska från över trehundra till bara tjugoen. Då är det väl läge att plussa på med åtminstone hälften av de så insparade resurserna till folkbiblioteken, för det är ju dit man går när allt ska skötas via internet och så många fler än vad maktbarn och rationaliseringsexperterna tror, faktiskt inte har vare sig tekniken eller kunskapen att fixa livet digitalt. Men kanske är den nya regeringen så slug att man tänker minska sjukskrivningarna genom att lägga ner försäkringskassan?

Mera varor i hyllorna behövs

Kulturrådet kräver i kronantal minst samma summa till bokinköp varje år för att bevilja de extra pengarna till barn- och ungdomsböcker. Gott så men inte nog. För det bibliotek, som sedan slutet av 1980-talet haft i kronor samma budget för mediainköp, så har köpkraften halverats, eftersom Konsumentprisindex under denna tid ökat med nästan femtio procent. Det är alltså helt rimligt att kräva dubbelt upp till böcker och därtill slantar till alla nya mediaformat som tillkommit. Mediainköpens andel av budgeten är stadigt sjunkande. Redan 1989 konsta-

terades i "Produktivitetsmätning av folkbibliotekens utlåningsverksamhet : rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi - [ESO] / av Gunnar Björnh och Richard Murray" att biblioteken är som välskött- ta varuhus men med alldeles för lite varor i hyllorna. Dags för en liknande undersökning med ett ännu mer alarmerande resultat?

Alla men inte allt

"Målgruppen alla och dess behov - Folkbibliotekens flummiga men underbara uppdrag" är titeln på en magisterupsats av Anneli Backlund och Annika Nilsson (BIVILs skriftserie 2005:5). Utifrån att ha studerat teori och praktik vid ett antal skånska bibliotek diskuterar och analyserar de folkbibliotekens dilemma att vara till för alla och för vissa prioriterade grupper. Slutsatsen blir att detta balansstycke klarar man hyfsat bra genom att inte ha allt för alla och lite mer för några. Nyttig läsning om folkbibliotekens basala bildnings- och demokratiuppdrag i dessa tider då det ska nischas, profileras och prioriteras. Alla ska med, men inte allt!

Genus- och klassperspektiv

I magisterupsatsen (upsats nr 291 vt 2006, Institutionen för ABM, Uppsala universitet) "Att möta världen på biblioteket? En diskursanalys av mångkulturåret" visar Nike Hjelm att mångkulturåret förgår men biblioteken består och fortsätter sin verksamhet för alla, inklusive språkliga och kulturella minoritetsgrupper, på samma sätt som man gjorde innan detta jippoår med alla dess honnörssord. Bland allt ordluddet efterly-

ser han genus- och klassperspektiv.

Författarförbundet

Det är ord och inga visor då Sveriges Författarförbund talar om var skåpet ska stå när det gäller folk och skolbibliotek. I dokumentet "En policy för folk- och skolbibliotek" (2006) ställer man krav på en nationell bibliotekspolitik och en kraftfullare bibliotekslag. Mer sånt! Fler! Ibland kan man misstänka att Författarförbundet med den starka betoningen på bibliotekens uppdrag när det gäller litteratur, i första hand menar skönlitteratur, men det må vara hänt, det kan behövas. I ett separat upprop "Behövs skönlitteraturen på biblioteken" går Författarförbundet tillsammans med Svensk Biblioteksförening och Svenska Akademiens Nobelbiblioteket ut och kräver att såväl bibliotek som de som utbildar bibliotekarier ska satsa mer på förmedling av kvalitetslitteratur. Man vill få igång ett nätverk med författare, kritiker, litteraturvetare och bibliotekarier som arbetar med att tydliggöra skönlitteraturens betydelse. Nätverk riskerar alltså att bli självändamål, men lyckas till!

Tillväxtmotor eller överlevnadskit?

Har kulturen köpt någon utsläppsrätt? Samtidigt som domedagsstämningen brer ut sig när det gäller växthuseffekten och vårt

sätt att brandskatta klotet för generationer framåt, så sågs kulturen vara en underskattad tillväxtmotor. På sjuttioalet kom det ut ett litet häfte med titeln "Till socialismen kan man komma endast per cykel", för den som inte har den hemma i vänsterhyllan finns det några bibliotek som ännu kan stå till tjänst. Är det inte en sådan liten stridskrift som kulturen behöver för att bre ut sig kollektivt och miljövänligt. Inte ska vi se biblioteket som en tillväxtmotor, snarare som ett överlevnadskit! I retoriken ska kulturen dessutom vara en spjutspets, ett vapen eller stå på barrikaden. Dags att läsa om "Ned med vapnen"! Fast hellre en litterär kanon än en från Bofors!

bild: Fanny Valentin

Utbildas det bibliotekari-er?

På BIBLIST just nu har det åter utbrutit en debatt om bibliotekariens sanna väsen och eventuella profession och huruvida det överhuvudtaget utbildas bibliotekarier och om de behövs. Hur kommer det sig att denna yrkeskår, som säger sig stå för informationskompetens, är så illa uppdaterad då det gäller de förändringar i utbildningen

som skett under de senaste decennierna? Varför ligger somliga i buskarna och ruva med ömma tår istället för att hålla koll på den föränderliga omvärlden. Alla ska med, även bibliotekarier av utgående modell.

Bolognaprocessen är ingen Kafkauppföljare, eller är det kanske just det det är?

Vad är det för fel på Allrum!

Plötsligt är världen full av mellanrum och somliga efterlyser ännu fler. Det som i den lokala översiktsplanen förut betecknades som sunkig saneringsmogen miljö, har i nya utredningar klassats som bevarandevärda dynamiska mellanrum. Kulturens finrum var för några decennier sedan ett skällsord, biblioteken skulle vara vardagsrum. Nu ska de

vara mellanrum, vad det nu är för en dragig loftgång? På sjuttioalet skulle biblioteken vara allaktivitetshus, men sedan dess har ju sekernerna sinat. Vad är det för fel på allrum?

Folk betalar på folkbiblioteken!

Hur påverkar avstängningar och ekonomiska bestraffningar bilden av biblioteket?

Britt-Marie Häggström

UNESCOS folkbiblioteksmanifest från 1994 står:

"Folkbibliotekets utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar."

I vår svenska bibliotekslag från 1996 och utökad 2004 står:

"På folkbiblioteket skall allmänheten avgiftsfritt låna litteratur för viss tid. Bestämmelsen hindrar inte att ersättning tas ut för kostnader för fotokopiering, porto och andra liknande tjänster. Inte heller hindrar den att en avgift tas ut i de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som lånats."

Det är ganska anmärkningsvärt att lagen fastställer att biblioteken får ta vissa avgifter, men lagen säger inget om att biblioteken skall skötas av bibliotekarier.

När jag, mycket ovetenskapligt; tittade på ett tjugotal biblioteks hemsidor och även talade med en del i telefonen fick jag fram att det finns femton till tjugo olika poster som man tar betalt för. Om man räknar bort plastpåsar och kopior så återstår ändå en hel flora av avgifter.

Svenskt folkbiblioteksväsen kostar dryga 3,5 miljarder. Biblioteken tar in 165 miljoner/år i olika intäkter. (Kulturrådets siffror)

När man tittar på vilka typer av avgifter som förekommer så finner man att de flesta utgör någon form av straff. Lagen tillåter att man tar ut avgift om man inte lämnar tillbaka materialet i tid som avtalats. Bibliotekslagen sanktionerar alltså att biblioteken straffar allmänheten. Många människor tvekar att gå till biblioteket om dom vet med sig att dom har svårt att hålla bestämda tider. Straffet varierar kraftigt från kommun till kommun. Man har också olika avgifter för olika medier. Det är dyrare att återlämna en CD eller DVD än en bok. En av anledningarna är att det

finns fler böcker än andra medier på biblioteken, men ändå!

Straffen haglar tätt och många bibliotek stänger av låntagare som inte betalt övertidsavgift. Avstängningen kan drabba den som är skyldig 40 kronor. Det var den lägsta nivån jag fann. Hundra kronor är en vanlig nivå, men 150 till 200 kronor förekommer också.

Det är ut kommunalrättslig synpunkt tveksamt om biblioteken har rätt att stänga av en person från att låna på biblioteket av detta skäl.

Att beställa fjärrlån kan kosta från 10 kronor till 200 kronor. Några bibliotek tar 50 kronor om man inte hämtar ut ett fjärrlån! Att beställa en bok kostar 10 kronor, portot är 5,50 och att beställa en CD eller film det dubbla. Att låna en film kostar också i regel 25 kronor.

I UNESCOS folkbiblioteksmanifest står det bland annat *"Samlingar och tjänster skall omfatta alla slag av lämpliga medier, förmedlade genom modern teknologi så väl som traditionellt material"*.

Att man skall ersätta det som är förstört eller förlorat är självklart, men även i detta avseende behandlas medier olika. Det är generellt billigare att ersätta en bok än en CD. Filmer är ännu dyrare och att ersätta en DVD kan kosta 600 kronor. Jag frågade också ett antal bibliotekschefer om politikerna kräver att biblioteken skall öka sina intäkter. Svaret är i allmänhet att politikernas krav inte är direkta uttalade. Det finns naturligtvis undantag. Biblioteken är alltså ganska uppfinningsrika och duktiga på att öka sina intäkter.

Det finns starka skäl att fundera över vilka konsekvenser bibliotekens avgifter har för allmänheten och för bibliotekens goda rykte. Det är tyvärr alltför många som stöts bort på grund av att man känner att man kan bli straffad för olika förseelser och att det i själva verket inte alls är gratis att använda våra folkbibliotek

Britt Marie Häggström är Seniorkonsult /DIK

Besatt av utrymmet runt en text

När läsningen av Virginia Woolfs Ett eget rum blev en del av texten

Lennart Wettmark

I min gymnasiebibliotekariecirkel läser vi i oktober Virginia Woolfs Ett eget rum. Mitt biblioteks ex verkar vara förkommet. Inte utlånat på länge. Jag beställer ett nytt för att strax därpå hitta det - bortglömt - i skyltningen för klassiker.

Elfte november kommer e-post från amerikanske bibliotekarien Mark, för tillfället i Kina, som på Progressive Librarians List vidarebefordrar ett pressmeddelande till flera amerikanska bibliotekslistor under ämnesrubriken *An interesting piece of public library art*. Jag läser – för första gången – att den svenska konstnären Kajsa Dahlberg ställer ut i Stockholm "*A Room of One's Own/A Thousand Libraries*" (2006), *a book project sharing the same name as the exhibition, is a compilation of marginal notes made by readers in the library editions of Virginia Woolf's A Room of One's Own*". Jag anar ett scoop för bis!

I slutet av november går familjen på galleriet Index på Kungsholmen och tittar på utställningen. Konceptkonst är litet speciell att ställa ut. Men konstnärens idé att låna/fjärrlåna alla ex hon kan hitta av Virginia Woolfs bok och sen sammanställa alla understrykningar och marginalanteckningar i en bok är lysande! Dessutom ett uttryck för en interaktivitet som man trodde var förbehållen Nätet. Jag funderar på om jag skall ta kontakt med konstnären.

Galleriet ger mig senare litet material via e-post och vidarebefordrar min adress till henne. Jag hör inte från henne. Känner viss lättnad. Vad skall man ställa för intervjufrågor? Allt framgår ju av det utförliga samtal jag fått i utskrift mellan konstnären och en samtalspartner: "... är läsandet som ett på samma gång kommunikativt och privat rum. Det är just beskrivningen av ett subjektivt förhållande till ett större system som intresserar mig. Detta sker på flera plan: i Woolfs angrepp mot det patriarkala systemet; i läsarnas reaktioner på Woolfs text; men också i relationen till biblioteket som institution."

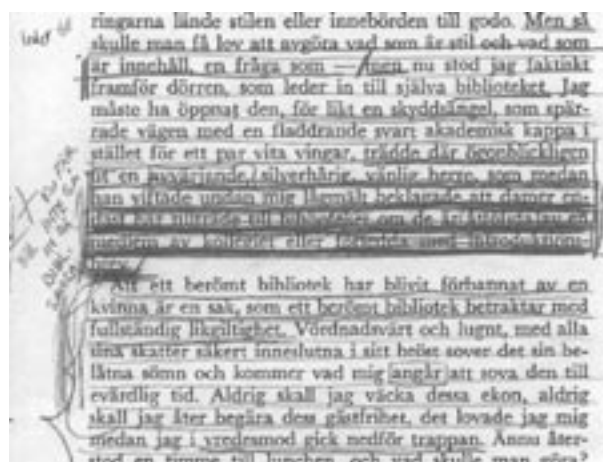
Utställningen består av några ytterligare element utöver en tryckt version av den nya Ett eget rum-boken. Ett är fiktiva katalogposter i svenska bibliotek – eller åtminstone en. När jag kommer hem kollar jag på nätet. Jo, Axel Bootes bok från 1895 "Universum och lifvet därstädes" finns faktiskt. De 1267 sidorna handlar enligt

katalogpostens ämnesord om Livet, Döden, Kärleken, Slumpen, Alltet, Intet, Tiden, Människan och Gud. Jag motstår frestelsen att fjärrlåna - och därmed avslöja - den, men ringer upp M. som jag genast misstänkte låg bakom. M. erkänner och tillstår ytterligare några poster. Fast en har M. raderat.

Kajsa Dahlberg verkar ha samma tanke att hennes bok som utvändigt är alldeles anonymt vit skall placeras bredvid Woolf i bibliotekshyllan och sen bara försvinna "in" i biblioteket. (Dessvärre tror jag inte biblioteksfolk alltid uppfattar ett så kontextlöst stycke konst. Risken är stor att den omgående gallras.)

Strax före jul kommer Biblioteksbladet och har en artikel om utställningen. Dom kom före. Jag lägger ner projektet.

I julklapp får jag Ett eget rum av en av mina döttrar. Kajsa Dahlbergs version.

"Varje gång jag kommit till en ny stad har jag sökt upp boken på det lokala biblioteket, och rent konkret så har jag kopierat och samlat alla de sidor som har anteckningar eller understrykningar. Jag också fått mycket hjälp av alla bibliotekarier och många av biblioteken har själva gjort kopior och skickat till mig, eller så har jag fjärrlånat böckerna. Jag har nu väldigt många lånekort... Min lånestatistik måste se mycket märkelig ut vid det här laget."

Ur: Kajsa Dahlberg i samtal med Niklas Östholm
November 2006

Ett tips från Galleriet Index:

Vi håller på att planera en biblioteksturné för boken, den kommer sannolikt att inledas den 25/1 på Kungsholmens bibliotek. Samma kväll föreläser Kajsa på biblioteket om arbetet med biblioteken och Virginia Woolfs "Ett eget rum".

Utställningen pågår t. o. m. 18 februari 2007. Galleriets webbplats: <http://www.indexfoundation.se/>

Dario Fo protesterar mot biblioteksavgifter

EG-domstolen anser att Portugals, Italiens och Spaniens bibliotek bryter mot upphovsrättsreglerna. Fler länder står i tur att granskas.

Siv Wold-Karlsen

PLR-direktivet, igen

Inget år utan ett EU-direktiv eller två, och 2006 har haft flera. Några, som tjänstedirektivet och kemikaliedirektivet, har fått plats i den offentliga debatten. Andra, som uthyrnings- och utlåningsdirektivet (PLR-direktivet) har förblivit doldisar, vilket dock inte betyder att inget händer..

PLR-direktivet kom till redan 1991-1992, men fick en nystart 2002, då EU-kommissionen gjorde en omtolkning av vad PLR, public lending right, skulle betyda. En omtolkning som har fört till en rad konflikter mellan kommissionen och flera EU (och EES) länder, däribland alla de nordiska länderna.

Många mer eller mindre formella brev har utväxlats, flera domar har utdömts av EG-domstolen, och så här långt har alla varit i EU-kommissionens favör. Under 2006 blev tre länder dömda av EG-domstolen: Portugal (6 juli 2006) samt Italien och Spanien (26 oktober 2006)

Alla dömdes för brott mot PLR-direktivet, eftersom de inte anser att biblioteken ska betala avgift för att få låna ut sina inköpta böcker

Men det anser EU-kommissionen, och i inledningen till domarna understryks det att rätten att medge eller förbjuda [...] utlåning av original och andra exemplar av upphovsrättsligt skyddade verk [...] konsumeras inte genom försäljning ...

Vilket innebär att det inte är möjligt att köpa-och-äga ett exemplar av ett upphovsrättskyddat verk. Biblioteket kan köpa ett exemplar av en bok, men äganderätten, rätten att bestämma hur den inköpta boken får användas, om den får lånas ut eller inte, den rätten tillhör fortfarande upphovsrättsinnehavaren - eftersom den inte kan "konsumeras" genom försäljning.

Det är en ganska speciell tolkning av vad försäljning och köp innebär, och EU-kommissionen uppför sig ungefär som Humpty Dumpty i den berömda dialogen med Alice (i: Alice i Spegellandet):

"När jag använder ett ord", sa Humpty Dumpty föräktfullt, "så betyder det just vad jag vill att det ska betyda - varken mer eller mindre."

"Men frågan är", sa Alice, "om du verkligen kan få orden att betyda olika saker."

"Frågan är", sa Humpty Dumpty, "vem det är som bestämmer - det är det det beror på."

Finland håller på EU-kommissionen

Den finska regeringen har kommit fram till att det är EU-kommissionen som bestämmer, och i en proposition från 12 september 2006 föreslår regeringen att den finska upphovsrättslagen ska ändras enligt "den omtolkning av uthyrnings- och utlåningsdirektivet som Europeiska kommissionen gjorde 2002."

Medan EU-kommissionen låtsas tro att upphovsrätt är något som kan begränsas till EU- och EES-medborgare, så erkänner den finska regeringen att upphovsrätten har internationell giltighet, och informerar oss om att: Frågor som gäller en mer omfattande internationell tillämpning utreds separat.

Skräckscenario

Därmed öppnar Finland portarna för det skräckscenario IFLA varnade för i sitt PLR-uttalande från april 2005:

IFLA does not favour the principles of 'lending right', which can jeopardize free access to the services of publicly accessible libraries, which is the citizen's human right.

IFLA underströk, att även om PLR (som definierat av EU-kommissionen) är ett hot mot all biblioteksverksamhet, så är fattiga länder speciellt utsatta.

Finland är inget fattigt land, och den finska regeringen sätter av pengar i statsbudgeten för att betala PLR-avgifterna. Det är medborgarna som skattebetalare, inte som biblioteksbrukare, som ska betala - vilket gör det möjligt att behålla fri och gratis tillgång till biblioteken. Men så fungerar det ju inte i alla länder, inte ens i alla rika länder.

Norge godtar inte

Den norska regeringen gör samma analys som den finska vad gäller förhållandet mellan upphovsrätten och de nordiska systemen för biblioteksersättning, men den politiska slutsatsen blir den motsatta. Norge godtar inte EU-kommissionens omtolkning av PLR-direktivet, bland annat därför att de upphovsrättsliga konsekvenserna är så omfattande.

Furthermore, we would like to point out that rendering the Norwegian system part of copyright would have

Skriver det norska kulturdepartementet i sitt brev till ESA, 31 oktober 2006.

ESA är förkortning för Efta Surveillance Authority, som ska se till att EES-länderna lyder EU-direktiven.

Den norska regeringen försvarar, med bravur, det politiska innehållet i det norska biblioteksersättningen, som har funnits sedan 1947.

När ESA anklagar det norska systemet för diskriminering, eftersom det inte följer upphovsrättsreglerna, svarar kulturdepartementet att den norska biblioteksersättningen inte har någonting alls med upphovsrätten att göra. Tvärt om. Biblioteksersättningen kom till för att göra vad upphovsrätten inte klarar av, nämligen att främja mångfald och se till att små språk, som norska och samiska, kan överleva också som litterära uttrycksformer.

Som vi påpekat redan 2004, skriver departementet, är biblioteksersättningen utformad enligt kulturpolitiska kriterier, och det går till kollektivet författare-översättare i deras egenskap av att vara skapande konstnärer, inte i deras egenskap av att vara upphovsrättsinnehavare.

Biblioteksersättningen delas därför ut i form av stipendier, och via författarnas-översättarnas egna organisationer.

Thus, the remuneration scheme for public lending is not based on copyright notions of individual rights, but wholly based on collective distribution on cultural policy criteria.

Det var och är en sann fröjd att läsa departementets svarsbrev, men: När jag ringde upp det departementala telefonnumret som står som referens på brevet, fick jag en rejäl kalldusch. Sällan har jag känt mig så ovälkommen, och några svar på mina frågor var inte att tänka på. Jag fick veta att det är den politiska ledningen, alltså den nuvarande röd-gröna regeringen, som bestämt att de sakkunniga på departementet inte längre ska svara på frågor, utan bara hänvisa till informationsavdelningen, en informationsavdelning som visat sig vara oanträffbar. Den norska offentlighetsprincipen, som alltid varit lite halvdan, förbättras ju inte direkt av det här påfundet.

Elitistiska norska myndigheter

De norska myndigheterna hanterar PLR-frågan med kunskap, kompetens och politiskt engagemang, men också med elitism blandad med sorglöshet: Det här fixar myndigheterna för folket. Folket behöver inte bekymra sig, och det finns heller inget att bekymra sig för.

Det representerar en ytterlighet inom PLR-hanteringen, och en annan, motsatt ytterlighet, representeras kanske av Italien. Där är det Berlusconi-regeringen som har hanterat PLR-direktivet, och gjort det utan större kunskap och engagemang. Däremot har det funnits ett starkt folkligt engagemang, en mobilisering och övertygelse om att PLR-direktivet är ett allvarligt hot mot biblioteken - och mot hela vår kultur och civilisation - som Dario Fo har uttryckt det.

Dario Fo protesterar

I den gemensamma fronten av bibliotek och författare mot PLR-direktivet, har Dario Fo varit en av de mer berömda aktivisterna. I samband med den stora anti-PLR konferensen i Madrid 1-2 mars 2005, höll Dario Fo ett tal, som tidningen *Liberazione* publicerade en sammanfattning av den 15 mars 2005. Sammanfattningen finns också på non pago di leggere sin hemsida: <http://www.nopago.org/index.php?=dariofo>

Och här kommer en sammanfattning av sammanfattningen:

Utan kunskap ingen kultur, utan kultur inget liv - är överskriften, och sedan ställs den retoriska frågan: Hur ska vi förhålla oss till ett EU-direktiv som vill införa betalbibliotek, och gör det med ursikten att författarna ska få ersättning?

Svaret är att vi måste protestera mot ett direktiv som så totalt förnedrar kulturen generellt och biblioteken speciellt. Biblioteken har genom tiderna betytt mycket, och skulle kunna betyda än mer. Men i dagens Italien, och kanske i hela västvärlden, är det stora delar av befolkningen som sällan lämnar teven för att besöka biblioteken. Då är biblioteksavgifter inte rätt politik, och att kräva betalt för boklån är dessutom ett direkt angrepp på själva idén med bibliotek: Offentliga bibliotek ska vara till för alla, men framförallt för dem som inte har råd att köpa böcker.

Alla författare Dario Fo pratat med, de mest berömda lika väl som de mindre kända, är upprörda över att de nu används som ursäkt för att kräva in orimliga och orättvisa biblioteksavgifter.

De som tagit besluten tar inte sitt ansvar, utan försöker fegt gömma sig bakom författarna. Det är både ovärdigt och brutalt.

Dario Fo påminner om texten på ett Folkets Hus i Genova, byggt i början av 1900-talet: Om en fattig ber dig om en allmosa och du har fem mynt, ge honom då tre för att äta och två för att köpa en bok.

Något av det första arbetarna gjorde var att bygga upp egna bibliotek, konstaterar Dario Fo, och berättar att han och teatergruppen tidigare gjort teater om uppkomsten av arbetarbibliotek. Nu ser han och teatergruppen det som sin främsta uppgift att hejda PLR-direktivets barbariska framfart, för: Utan kunskap ingen kultur, utan kultur inget liv.

Jag tror ett offentligt möte mellan norska kulturbyråkrater och Dario Fo med teatergrupp, vore intressant och fruktbart för alla involverade.

En öppen PLR-debatt mellan biblioteksorganisationerna i Europa vore heller inte helt fel.

Förövrigt har EU-kommissionen fortfarande inte svarat på Sveriges PLR-brev från mars 2005.

Sverige, liksom Danmark och Norge, försvarar sin biblioteksersättning mot EU-kommissions angrepp och omtolkningar av PLR-begreppet.

Göteborg, december 2006

Folkbiblioteken söker sin identitet

Mats Myrstener

har läst en ny bok om de förändringar som sveper in över Danmark och bl a kan härledas till en ny dansk bibliotekslag som ökat pressen att ompröva folkbiblioteksbegreppet: *Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen: Folkebiblioteket under forandring: modernitet, felt og diskurs. København: Danmarks biblioteksforening og Danmarks biblioteksskole, 2006*

Nordisk biblioteksforskning har ofta ägnat sig åt ideologi- och värdefrågor. Här kan nämnas två norska forskare, Geir Vestheim och Ragnar Audunson, och en svensk, Joacim Hansson. Hansson behandlar svensk biblioteksideologi, som den tar sig uttryck i det s.k. SAB-systemet från 1915. Vestheim behandlar norsk folkbibliotekspolitik, som utgår från den norska bibliotekslagen 1935, och den starka statliga styrningen av norsk folkbiblioteks- och folkbildningspolitik som blev följden, och som enligt Vestheim bygger på en rationell "framstegstanke", en ideologisk, eller "idealistisk" tanke på att staten kunde styra sina medborgare till att bli förnuftiga rationella samhällsmedborgare, som i nationalistisk endrätt tillsammans arbetar för det goda och rätta.

Folkbiblioteken var, med Sven-Eric Liedmans ord, en del av ett nationellt "upplysningsprojekt", där socialdemokratin på 1900-talet kom att spela första fiolen.

Idag kan man säga att de nordiska folkbiblioteken står inför helt nya hot, eller "möjligheter", beroende på hur man ser det. Vi är sedan länge, på väg in i ett "paradigmskifte". Ragnar Audunson beskriver i sin avhandling förändringar som folkbiblioteken ställdes för på 1990-talet. Han beskriver folkbiblioteken som bestående av en uppsättning fasta "värden", som allas rätt till bibliotek, demokrati, jämlikhet, neutralitet, gratis utlåning av böcker. Värden som, likt en Webersk järnbur, till slut blir både hämmande och en sorts ideologiska skygglappar. Både Hansson och Audunson pekar på en mycket stark "ideologisk identitet" hos folkbibliotekens förespråkare. Denna ideologiska identitet håller idag på att uppluckras.

Sven-Eric Liedman talar om 1900-talets upplysningsprojekt som bestående av "hårda" och "mjuka" delar. De tekniska och naturvetenskapliga framstegen

tillhör den hårda delen, ideologi och humanism den "mjuka". Ibland samspelar dessa, men ofta får den mjuka delen rätta sig efter den hårda. De nordiska folkbiblioteken präglades på 1800-talet av en patriarkal, konservativ och filantropisk struktur. 1900-talets folkbibliotek blev istället en del i ett socialliberalt "uppfostringsprojekt", som Vestheim beskriver i Norge. Idag uppmärksammas främst de negativa inslagen i upplysningsprojektet, som t.ex. Yvonne Hirdman i sin bok om de svenska ideologerna Alva och Gunnar Myrdal på 1930-talet, i boken "Att lägga livet tillrätta". Kanske kommer man i framtiden också att uppmärksamma det positiva i 1900-talets nordiska upplysningsprojekt, där folkbiblioteken kom att spela en stor roll, både som pedagogiska och sociala (och demokratiska) instrument i en nordisk "folkhemstanke"?

Nya utmaningar

I en tidigare dansk antologi, *Gør biblioteket en forskel?* behandlade författarna de utmaningar som de nordiska folkbiblioteken ställdes inför vid slutet av 1900-talet. Globaliseringen har medfört nya utmaningar, den etniska homogenitet som präglat de nordiska länderna finns inte längre. Vad är folkbibliotekets uppgifter i framtiden? "Kulturhustanken" som introducerades i Sverige på 1970-talet har förts fram igen, men förkastats av andra. Sätt boken i centrum menar andra, varför ska biblioteken syssla med film och musik och teater, som andra kan bättre? Ett allt större tryck från upplevelseindustri och Internet lockar låntagare och besökare från folkbiblioteket, och krav på ökad kommersialisering följer på det minskade besöksunderlaget. Ett svar på sökandet efter folkbibliotekets identitet har varit att återknyta till den gamla rollen som utbildare, en roll som stöd till skolor och universitet med grund redan i 1800-talets patriarkala församlingsbibliotek, men

utan de ideologiska förtecken som präglade de gamla biblioteken.

I Danmark markeras övergången från de gamla församlingsbiblioteken till moderna kommunbibliotek med Andreas Schack Steenbergs bok *Folkebogsamlinger – deres historie og indretning* (på svenska "Om folkbibliotek" 1902). Överläraren och bibliotekspionjären Steenberg propagerade liksom Valfrid Palmgren i Sverige för nyttan av goda folkbibliotek som en resurs i samhället – för utbildning, folkbildning, och "god smak". Palmgren uttryckte det drastiskt, i *Biblioteket - en lysbård*: "Goda medborgare behövs emedan fosterlandets välfärd beror på dem som styra det, medborgarna, valmännen. Ju högre dessa står i moraliskt, andligt och materiellt hänseende, desto lysare ter sig landets framtid".

Pionjärernas tilltro till den goda litteraturen var stor, den kunde i stort sett lösa nästan alla sociala problem i samhället, dryckenskap, kriminalitet, otukt, och, naturligtvis, motverka stora sociala omvälvningar – och revolution!

Orsaken finns att söka i det stora hot mot det borgerliga samhället som den radikala arbetarrörelsen frammanade. Allmän rösträtt, i Sverige genomförd

första gången i valet 1921, upplevdes som ett reellt hot mot borgerskapets nyvunna hegemoni. Tre stora imperier hade redan fallit efter första världskriget, inbördeskrig härjat i Ryssland, Tyskland och Finland. I de skandinaviska länderna skulle liberala debattörer tillsammans med den reformistiska socialdemokratin verka för en fredlig samhällsomvandling. Man blickade mot USA, där folkbiblioteken varit ett medel att integrera oreglerliga invandrare i den nationella gemenskapen. På 1930-talet kom hotet mot det socialliberala

folkhemmet från aggressiva ideologier som kommunism och nazism. Folkbiblioteken fick då en viktig roll, som "ideologiska förmedlare" och upprätthållare av demokrati och fredlig nationalism.

Den andre store inspiratören i Danmark var överbibliotekarien vid det Kongelige bibliotek H.O. Lange. Liksom Steenberg talar sig varm för läsningen av böcker (där den främsta var facklitteraturen, den "kunskapsgivande") så pekar Lange på organisationsstrukturen, med "centralbibliotek" ute i landet, som både ska ha akademisk och en mer folkbiblioteks-prägel. Han önskar också en lagstiftning som ger kommunerna rätt att ta upp en biblioteksskatt, så som man fått i England och USA.

Bibliotekslag 1920

Danmark fick sin bibliotekslag redan 1920. Den stipulerar ett statligt anslag av 50 procent av det kommunala biblioteksanslaget eller till andra typer av folkbibliotek, och fastslår gratisprincipen. Folkbiblioteket kunde också ansöka om olika bidrag till sin verksamhet, en princip som verkade till lagen skrevs om 1983. Nu följde också en dansk bibliotekarieutbildning, administrerad av Statens bibliotekstilsyn. Tidigare hade danska och norska bibliotekarier främst utbildat sig i USA.

Den strid som sedan stod mellan "traditionalisterna" inom danskt biblioteksväsen, som förordade den folkliga förankringen och ett stort mått av "enkla läsning", och "modernisterna", egentligen de som förfäktade en modern bildningssyn, inriktad på facklitteratur och en mer aktiv statlig bibliotekspolitik, kulminerade vid biblioteksmötet 1928, där modernisterna segrade. Nu etablerades också Danmarks biblioteks förening, med tidskriften Bogens verden.

Författarna gör en analys av konflikten 1928 utifrån Bourdieus fältteori som är intressant. "Traditionalisterna" på landsbygden, vars främste företrädare var tidningsmannen i Holbæk, Rasmus P. Nielsen, saknade den anknytning till huvudstadens kulturella elit som män som Steenberg, Lange och Statens bibliotekstilsyns direktör Thomas Døssing hade. Nielsen anklagade modernisterna för akademisk styrning av bokurvalet

som statsbidraget byggde på, han föredrog själv "folkliga" danska författare som Morten Korch hellre än modernister som poeten J.P. Jacobsen. Att folkbibliotekens bokurval skulle vara styrt av låntagarna och inte av bibliotekarierna är en tanke som alltså inte är ny i debatten.

Døssings och bibliotekstilsynets linje segrade, den att, med Steenbergs ord, befolkningen skulle "läsas upp" (tanken var att man gick från den "enkla" till den "svårare" och mer krävande litteraturen, en linje som författarna kallar förmyndaraktig). 1933 förordar Døssing, precis som Fredrik Hjelmqvist i Sverige, "rationalisering" för att förbättra biblioteksförhållandena i Danmark. Ett "bibliografiskt kontor" inrättades därför 1939, föregångare till Danmarks Bibliotekstjänst. Här kunde verksamheten centraliseras ytterligare, från kontoret skickades de inbundna böckerna ut till biblioteken, även inköpen gjordes till stor del centralt från kontoret. Författarna ser samma utveckling som i Sverige, och som de kallar en förmyndaraktig "upplysningssyn" på verksamheten.

Denna negativa inställning kan tyckas lite märklig, en ohistorisk efterhandskonstruktion. Stora fördelar vanns ju, inte minst demokratiska, då skillnaderna mellan kvaliteten på kommunernas biblioteksverksamhet minskade. Och återigen: frånvaron av en bibliotekslag i Sverige gjorde att Sverige aldrig fick den starka centralisering av verksamheten som man fick i Danmark och Norge.

I Danmark förefaller socialdemokraterna inte haft mycket att säga till om när det gällde kulturpolitiska frågor. Initiativen togs, liksom i Sverige, många gånger från liberalt håll. I Norge däremot, där socialdemokraterna tog den politiska makten på 1930-talet, kom de starkt att prägla kultur- och bibliotekspolitiken enligt Geir Vestheim. I Sverige, blev det – som en sorts "tredje väg" – i Stockholm en lyckad kombination av socialdemokratiskt maktövertagande, redan 1925, och en liberal bildningssyn, företräd på SSB av chefen Fredrik Hjelmqvist och hans medhjälpare Knut Tynell och Greta Linder. Men organisationen var toppstyrd, det var Hjelmqvist och socialdemokratiska skolborgarrådet Oscar Larsson som själva undertecknade bokinköpslistorna.

Svensk bibliotekspolitik präglades starkt av Hjelmqvists och Knut Tynells liberala grundsyn på 1930-talet, som t.ex. blev en förutsättning för att nazistiskt anstruken litteratur i Stockholm konsekvent ratades på biblioteket.

1964 fick Danmark en ny bibliotekslag, som gjorde det obligatoriskt med folkbibliotek i varje dansk kommun. I Sverige fanns redan detta, utan att man behövt lagstifta om saken! De danska biblioteken fick en kraftig tillväxt under de kommande tjugo åren, och bibliotekariekåren radikaliserades. Författarna menar dock att det fortfarande var bibliotekarierna som bestämde bokurvalet, utan att särskilt tillfråga publiken. Fast nu översvämmades biblioteken istället av radikal vänsterlitteratur istället för den uppfostrande uppbyggliga och nyttiga litteratur som tidigare erbjudits. Intresset för litteraturen låg kanske många gånger mer hos bibliotekarierna än hos besökarna? Bibliotekskonsulenten i Köpenhamn Klingeberg-Nielsen talar, i en debatt med den radikala författaren Per Højholt varmt om bibliotekens uppgift att vara "en oplysende institution for hele befolkningen". Samtidigt försvarar han bibliotekens rätt att köpa också "lättare litteratur" medan Højholt menar att biblioteken sviker den smalare och lite "svårare" litteraturen. Känns diskussionen igen?

De menar att det skrå som bibliotekarierna utgör, och som gärna vill tala om hur det ska se ut på biblioteken, och vad folk ska läsa för böcker, idag börjar tappa mark. Därav bibliotekens kommersialisering och "nya grepp".

Brukarnas återkomst

Det finns stora paralleller i biblioteksutvecklingen i de skandinaviska länderna. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen konstaterar att på 1990-talet är "brukarna" på väg tillbaka i biblioteksdebatten. De menar att det skrå som bibliotekarierna utgör, och som gärna vill tala om hur det ska se ut på biblioteken, och vad folk ska läsa för böcker, idag börjar tappa mark. Därav bibliotekens kommersialisering

och "nya grepp". Folkbildningens utmarsch, in med nya medier och caféer och butiksförsäljning.

Följden är att folkbiblioteken idag starkt söker sin nya identitet. Förr var den säkert förankrad i folkbildningstraditionen. Idag utsatt för angrepp från "marknaden", liksom all offentligt finansierad verksamhet. Det har medfört, menar författarna, att kvalitetsdiskussionen vad gäller media, försvunnit från de danska biblioteken. En ökad specialisering märks också, varje bibliotek försöker specialisera sig på något område, och den etniska mångfalden gör sig allt mer märkbar.

När nya bibliotek nu planeras i Danmark tar man gärna intryck från amerikansk upplevelseindustri. Man talar om "hybridbibliotek" där Internet, multimedia och utställningsverksamhet spelar en stor roll.

Danmark fick en ny bibliotekslag 2000, som även inkluderar nya media i lagtexten. Följden har blivit att folkbiblioteken tvingats dra ner på bokanslaget för att kunna köpa de andra media som lagen föreskriver. Kommunerna ansvarar för biblioteken, de statliga anslagen har skurits ner eller tagits bort helt. För många danska bibliotek har följderna blivit hård budgetbantning. Men lagen ger också möjlighet att ta betalt för tjänster som tidigare skulle vara gratis.

När nya bibliotek nu planeras i Danmark tar man gärna intryck från amerikansk upplevelseindustri. Man talar om "hybridbibliotek" där Internet, multimedia och utställningsverksamhet spelar en stor roll. Följden har också blivit en stark "identitetskris" för traditionellt arbetande bibliotekarier i Danmark.

Sverige bättre rustat?

Häromdagen satt jag mittemot förre kulturministern Bengt Göransson vid ett lunchmöte på jobbet, och tänkte då på Göranssons ständiga motstånd mot en svensk bibliotekslag. Kanske kan man ändå skänka en tacksamhetstanke till den gamle kulturministern, som starkt motsatte sig att staten skulle gå in och "styra" folkbiblioteken? Kanske står vi, därför att vi länge fått vänja oss vid att

klara oss utan statens hjälp, bättre rustade än biblioteken i Danmark och Norge när nu anslagen tas bort?

Jag håller med Erik Lindfelt, bibliotekschef i Jönköping, som i BBL uppmanade bibliotekarierna att sträcka på ryggen och sluta huka. Ängsliga, med brist på självförtroende, och lättmanipulerade, kallade han dagens folkbibliotekarier. Precis som de båda danska författarna pekar han på att dagens folkbibliotek förtvivlat söker sin identitet i en tid av förändring. Man kan väl ändå fråga sig, och då lite känna sig som den gamle kverulanten Birger Hallingström: vad är det för fel med att låna ut böcker? När blev läsandet "omodernt"? Och är inte detta med böcker bibliotekets "kärnämnen"?

Litteratur:

Audunson, Ragnar: Change process in public libraries (1996)
Hansson, Joacim: Klassifikation, bibliotek och samhälle (1999)
Hvenegaard Lassen, Casper, och Henrik Jochumsen: Gør biblioteket en forskel? (2000)
av samma författare: Folkebiblioteket under forandring (2006)
av samma författare (red.): Folkebiblioteket som forvandlingsrum (2006)
Palmgren, Valfrid: Folkbiblioteket – en ljushärd (1909)
Vestheim, Geir: Fornuft, kultur og velferd (1997)

Biblioteksfokus på Afrika

1.

Information Equality, Africa

Shiraz Durrani arbetar intensivt från London med afrikanska frågor inom bibliotek och information

För den som vill följa med - och kanske engagera sig i frågor kring hur ett relevant bibliotekssystem för afrikanska förhållanden kan växa fram rekommenderas nyhetsbrevet nedan

Nummer två av "Information Equality, Africa" (formerly "PALIAct Ideas & Action") finns att läsa på <http://www.seapn.org.uk/PALIAct-new.html>

2.

Information for Social Change

'Libraries & Information in World Social Forum context' är temat för ISC:s temanummer redigerat av Shiraz Durrani och Mikael Böök.

I det hittar man dokumentation från seminarier på de senaste World Social Forum i Mumbai, Bamako och inför mötet i Nairobi 2007. Totalt 177 sidor fyllda med intressant information!

PDF-filen nås via ISC hemsida: <http://libr.org/isc/>

Ett Råd i bibliotekens tjänst

Jan Ristarp

Författarförbundet vill möta den större komplexiteten och bredden i bibliotekens utbud med en större förståelse för att bli en god och insiktsfull partner i kampen för biblioteken och läsandet

Sveriges Författarförbund (SFF) är den fackliga organisationen för författare och litterära översättare. Förbundet har i dag ca 2 500 medlemmar och är organiserat i fyra sektioner: Skönlitterära sektionen, Översättarsektionen, Fackförfattarsektionen (Minerva) och Barn- och ungdomslitteratursektionen (BUS): Dessutom finns det, direkt under förbundsstyrelsen, ett Biblioteksråd.

Tanken med Biblioteksrådet har från början varit att med aktioner och aktiviteter av olika slag hjälpa till att slå vakt om folk- och skolbiblioteken i tider av hot om biblioteksnedläggningar och resursindragningar.

Åtskilliga är också de biblioteksfilialer och andra små enheter som under åren fått sin avpollettering inställd eller åtminstone uppskjuten tack vare författarnas (och andras!) handfasta ingripande.

Men sedan en tid tillbaka har SFF beslutat sig för att ta ett bredare grepp om sitt engagemang i biblioteksfrågan. Isolerade räddningsaktioner har, hur behjärtansvärda de än är, många gånger inte endast en positiv effekt, vilket reaktionerna från bibliotekshåll ofta tytt på.

De stora förändringar som folk- och skolbiblioteken genomgår i fråga om sitt mediaruinnehåll, sitt sätt att arbeta och inte minst de nya krav deras användare ställer, ger frågan om författarnas engagemang ett annat perspektiv. För att skaffa sig en väl underbyggd syn på bibliotekens grundläggande roll i främjandet av litteraturen och läsandet måste författarna ha god insyn i bredden och komplexiteten i dagens biblioteksverksamhet. Det är först med en sådan kunskap om de sammanhang och de villkor som gäller för biblioteken i dag som ett författarengagemang kan bli till ett verkligt stöd för biblioteksfolket.

Därför försöker Biblioteksrådet nu arbeta över ett bredare biblioteksspektrum. I år har vi utarbetat en ny SFF-policy för folk- och skolbibliotek. Den har distribuerats till bl.a. alla kommuner och till alla lokala och nationella kulturpolitiker. Inför valet i höstas bedrev vi ett aktivt lobbyarbete mot riksdagspolitikerna i biblioteksfrågan. Vi har avsatt särskilda resurser för att, tillsammans med bl.a. LO, stimulera inrättandet av fackföreningsdrivna

arbetsplatsbibliotek (vägkrogsbiblioteken är ett av resultaten). Vi arbetar mycket aktivt i Nationella skolbiblioteksgruppen, där vi besätter ordförandeposten (skriften *Bemannas skolbiblioteken* är ett av resultaten av den här gruppens intensiva lobbyverksamhet). Tillsammans med Svensk Biblioteksörening sätter vi till våren i gång, med hjälp av Uppsala universitet, och i samarbete med Norrtälje kommun, en djupundersökning av tillståndet på skolbiblioteken i den kommunen. Tillsammans med Biblioteksöreningen och Svenska Akademiens Nobelbibliotek har vi initierat ett nätverk för skönlitteraturen på folkbiblioteken (första seminariet äger rum den 10 januari i Börssalen!).

Den här sortens riktade insatser innebär inte å andra sidan att vi släpper av på bevakningen av tillståndet på biblioteken med beredskap för att göra det vi kan om situationen så kräver. Det gör vi inte minst med hjälp av de regionombud vi har knutna till rådet och som var och en bevakar sin del av Bibliotekssverige.

Det yttersta syftet för SFF att engagera sig så pass kraftfullt i biblioteksfrågan har inte, som kanske en del fortfarande skulle vilja tro, ett snävt yrkesrelaterat perspektiv. Det handlar inte bara om att medverka till att litteraturen och läsandet bibehåller sin centrala plats på landets folk- och skolbibliotek. Starka och mångsidiga bibliotek, tillgängliga för alla, har – som vi skriver i vår policy – ”en central roll i vår demokrati – för yttrande- och informationsfriheten, för medborgarnas jämlika deltagande i samhällets utveckling och för ett livslångt lärande. De är symbolen för ett fritt och öppet samhälle. De skapar kort sagt tillit till samhället.” Det är ett sådant synsätt som SFF vill främja genom sitt biblioteksengagemang.

Jan Ristarp är ordförande i SFF:s Biblioteksråd

En vardag av explosioner,

Rapport och dagboksblad från Irak av Saad Eskander, generaldirektör

Ur ett föredrag 2004:

I en ny nations liv, som Iraks, kan (och skall) Nationalbibliotek och nationalarkiv spela en nyckelroll för att utveckla en nationell identitet, sant medborgarskap och ett civilt samhälle. Sådana institutioner kan också spela en konstruktiv roll för att sprida demokratiska, liberala och humanistiska värden.

I Saddam Husseins Irak var Nationalbiblioteket & arkivet (här förkortat NBA) en övergiven begravningsplats, fjärran från en framtidsytande kultur och kritiskt tänkande. Iraks bibliotekarier och arkivarier tvingades vara den totalitära statens tjänare.

Jag hoppas uppriktigt att inget land i världen skall uppleva det vi upplevde efter diktatorns fall. Jag hoppas också kunna ge er en uppriktig och ärlig förklaring till vad som ägde rum i Bagdad i mitten av april 2003, då de flesta kulturinstitutioner plundrades och brändes. Det var en nationell katastrof bortom all förståelse. Under tre dagar förlorade Iraks nationella bibliotek och arkiv en stor del av landets historiska minne. Hundratusentals arkiverade dokument, historiska handlingar och sällsynta böcker förlorades för alltid. Många irakiska intellektuella liksom också vanliga medborgare känner skam över vad som hände. Jag är en av dem. Vi var oförberedda på denna plundring och förstörelse. Vi insåg inte hur mycket Saddam och hans skurkar hade lyckats att radikalt ändra känsla, sinne och beteende hos ett stort antal människor - människor som inte skulle visa sig tveka att förstöra sitt eget kulturarv och radera sitt eget historiska minne utan att visa några samvetsbetänkligheter

...

Nationella bibliotekets och arkivets roll och service

försämrades starkt omedelbart efter att det Irak-Iranska kriget bröt ut 1980. Diktatorn använde Iraks materiella och personella resurser till sitt anfallskrig mot grannen Iran.

Baathregimen var bakåtsträvande och anti-modernistisk i sin politiska, sociala och kulturella strävanden. Den motsatte sig det mångkulturella, det multietniska, liksom fredlig samexistens och solidaritet bland nationer. Kultur och utbildning styrdes av politiska behov. Det förklarar varför NBA var mycket konservativt i sina förvärv av tryckta skrifter och arkivmaterial. Tusentals skrifter undanhölls biblioteksbesökarna, särskilt liberala, marxistiska, kurdiska och shiitiska.

Alla tidigare generaldirektörer för NBA var medlemmar i det regerande Baathpartiet. På senare tid placerade regimen några hemliga polisagenter på NBA för att övervaka vad lärare och universitetsstuderande sysslade med. Som ett resultat minskade antalet biblioteksbesökare snabbt. På den tiden kallade Baathregimens kulturminister Hamid Yuosif Hammadi, som avskydde progressiv kultur i allmänhet och NBA och dess personal i synnerhet, offentligt NBA för böckers begravningsplats.

...

Personligen tillbakavisar jag alla konspirationsteorier som framförts av folk lojala mot Saddam att amerikaner och kuwaitier planerade eller skulle vara ansvariga för plundring och mordbrand mot NBA och andra kultur- och utbildningsinstitutioner. Det är sant att amerikanerna, som ockupanter och i enlighet med internationella lagar, försummade sina åtaganden att skydda Iraks kulturarv och måste stå som ansvariga för vad som hände. Men, det

Ur dagbok 2006:

Söndag 19 november 2006

Det var en spänd och ljudrik dag. Jag hörde flera explosioner; en del av dem inte långt från mitt kontor. Skottväxling och ambulanssirener följde på explosionerna. Min personal har vant sig vid dessa dagliga inslag och skämtade bort dem.

Vi hade ingen el förrän efter 9.30. Jag har förgäves försökt övertala ministeriet som ansvarar för elektriciteten att ge oss oavbruten tillgång till el mellan 8.30 och 15.

Måndag 20 nov 2006

Ännu en spänd dag. Jag kunde höra kraftig skottväxling. På andra sidan gatan. Jag fick senare reda på att konvojen med biträdande hälsoministern - en seglivad shiafundamentalist - hade hamnat i bakhåll arrangerat av sunniextremister i Al-Fadhel-området (250 meter från vår byggnad). De amerikanska soldaterna grep in i den efterföljande striden som varade en timme.

Två av biträdande ministerns vakter dödades. Våra vakter intog positioner i och runt våra två byggnader. Min personal råddes att hålla sig undan från fönstren. Jag hade tidigare varnat mina vakter för att ge sig in i någon väpnat sammanstötning utanför vår byggnad. Det bästa vore att

inte dra någon uppmärksamhet alls på oss.

Tisdag 21 november 2006

Detta blev årets i särklass värsta dag. När jag just anlänt till huvudbyggnaden hörde jag två stora explosioner. Sunniextremister besköt sjukhuset och hälsoministeriet med granatkastare. Både byggnaderna ligger 200 meter från oss. Hälsoministern är en shiaextremist. Hans företrädare likaså. De ersatte båda personal på olika nivåer med lojala shiiter. Ministeriet är nu ett shiitiskt fäste, medan ministeriet för högre utbildning är sunnitiskt. Det senare attackerades förra veckan av shiaextremister och 100 av deras sunnianställda togs som gisslan. Det är kriget mellan dessa två extrema läger som hotar våra liv dag och natt.

Min sekreterare, Um Haitham, blev något förskräckt när två bomber landade 70 meter från hennes bil. Liksom alla andra pratade hon om händelsen i två minuter och fortsatte sen sitt arbete.

Jag hörde ännu en explosion 50 minuter senare. Skottväxlingen fortsatte under en och en halv timme.

Nadia, en bibliotekarie som arbetar på IT-avdelningen, kom aldrig till arbetet. Set sades att hennes fader skadats föregående dag. Man avlägsnade en kula från hans ben.

död, förstörelse och sorg

för Iraks nationalbibliotek & arkiv

var irakier som förstörde och plundrade NBA och andra institutioner. Nästan alla dessa sabotörer var anhängare till Saddam Hussein.

10 april intog amerikanska militärfordon och tanks byggnaden. Detta sammanföll med Saddamregimens sammanbrott. Det första de amerikanska soldaterna gjorde var att förstöra Saddamstatyn som stod fram NBAs huvudbyggnad. När man gav sig av lämnade man byggnaden utan någon som helst bevakning. Några minuter senare var byggnaden omvärd av eld. Några klev in för att plundra utrustning och annat av värde. Två dagar senare upprepades samma scenario.

Som ett direkt resultat av de två eldsvådorna och plundringarna förlorade det nationella arkivet omkring 60 % av sitt arkivmaterial. Det var kort sagt en nationell katastrof. Dessa förluster kan inte ersättas. De utgjorde det moderna Iraks historiska minne. Nationalbiblioteket förlorade omkring 25 % av sina publikationer, däribland sällsynta böcker och dagstidningar. Nationalarkivet förlorade nästan hela sin samling av historiska bilder och kartor.

Man kan dela upp förlusterna i två kategorier: den ena kulturellt-intellektuell, den andra materiell. Med kulturellt-intellektuella förluster menar jag alla sällsynta böcker, gamla tidskrifter, arkivhandlingar och dokument liksom historiska fotografier och kartor. Med materiella förluster avser jag den grundläggande skada NBA-byggnaden fick och plundringen och förstörelsen av all utrustning (som mikrofilmläsare, kameror, kopieringsmaskiner, skrivare, skrivmaskiner, ljusbord och möbler). Nationalbiblioteket

Jag hade ett möte med Nadhal, som förestår katalogavdelningen, och hennes överordnade, Jamal, för att diskutera deras arbete.

Vid 11-tiden hade de flesta i personalen fått sin månadslön utbetald. Jag gick runt på avdelningarna och pratade med de flesta. Jag försöker upprätthålla den goda andan.

Kl 11 fick jag förödande nyheter. Jag fick reda på att Ali Salih hade mördats inför sin yngre systers ögon. Ali var en begåvad ung man. Jag hade skickat honom till Florens i Italien för att han skulle läras upp till webb-designer. Efter återkomsten började han och Nadia bygga upp och sköta vår officiella hemsida. Han var en symbol för moderniseringen och reformprocessen på Nationella biblioteket och arkivet. Jag anställde honom januari 2004 tillsammans med många andra unga bibliotekarier och arkivarier. Min förhoppning var att en ny generation skulle visa vägen framåt.

Det var en sorgens dag. Alla som kände Ali grät. Alla var nedstämda och saknade arbetslust. Amal, som var avdelningschef för IT-avdelningen där Ali arbetade, kunde inte kontrollera sina känslor. När personalen lämnade byggnaden och åkte hem, satt Amal fortfarande kvar på sitt kontor och grät tyst. Jag gick sist. Men något sade mig att

hade tur, deras bokhyllor var någorlunda intakta, trots att hundratals böcker låg spridda över golvet. Sot och damm låg över samlingar, register och hyllor. Biblioteks- och arkivkort från katalogskåpen i trä låg också spridda över golvet. Tusentals kort var förstörda.

...

Vi hade och har fortfarande allvarlig personalbrist och i synnerhet på utbildade bibliotekarier och arkivarier. Vi kunde bara köpa fem datorer och två skrivare. Vi hade ingen luftkonditionering eller ventilationsutrustning. Det var kallt på vintern och mycket varmt på våren och sommaren. På sommaren kan det bli uppemot 60 C och under noll på vintern. Vi hade bara en gammal kopieringsmaskin. Ingen tillgång till telefon, fax eller Internet. Vi var avstängda från yttrevärlden.

Det var situationen inne i byggnaden. Utanför byggnaden, bedrev mörkrets och okunnighetens styrkor, de i hjärtat blinda terroristerna, sitt urskillningslösa dödande mot alla oavsett ras, religion, ålder eller kön. Vid många tillfällen kunde min personal inte komma till arbetet på grund av att vägar och broar var blockerade efter bombexplosioner, granater och mord. Dessa hemska scener har blivit en del av vårt liv. Det är så här vi lever och det är under de här villkoren vi arbetar varje dag.

Artikeln är en starkt förkortad version av Saad Eskanders keynote speech "The Tale of Iraq's 'Cemetery of Books' vid the Internet Librarian International 2004 conference i London 10-12 oktober 2004. Hela anförandet finns på <http://www.infoday.com/IT/dec04/eskander.shtml>. Övers. Lennart Wettmark

Amal skulle finnas kvar ensam. Jag uppsökte henne och efter femton minuters samtal lyckades jag övertala henne att gå hem. Jag undanhöll henne inte min starka känsla att resten av den unga personalens säkerhet var hotad.

Innan jag gick hade jag ett möte med alla avdelningscheferna. Jag föreslog att av säkerhetsskäl skulle vi dela upp personalen i tre grupper och att varje grupp skulle arbeta enbart två dagar och att bibliotekets och arkivets stora läsesalen, som vanligt skulle hållas öppet för våra studenter och forskare. Alla instämde. Några i personalen kom fram till mig och bad mig lämna landet så snart som möjligt. De var oroliga att jag skulle dödas.

Jag återvände hem mycket nedstämd. Jag kramade min sexmånads son och påmindes om att Ali hade två söner, sex månader och tre år gamla.

Onsdag 22 november

Klockan 8.30 fick jag ett samtal från min biträdande chef Kamil. Han talade om att hans äldsta son Ahmad var illa skadad av en bilbomb, som lyckligtvis inte exploderade.

Dagboken publicerades ursprungligen på brittiska Society of Archivists hemsida <http://www.archives.org.uk/> övers. Lennart Wettmark

Ny norm för radikalitet behövs!

Peter Alsbjer

Diskussionen om BiS program och vad som är radikal bibliotekspolitik idag fortsätter! Artikelförfattaren kommenterar BiS program och tycker att det spretar åt många håll och ändå saknar en rad perspektiv. Och det är inte säkert att den traditionella socialismen fungerar längre

O j vilket knepigt uppdrag att kommentera BiS nya program! Det är ju så enkelt att komma med kritik på resultatet av processer som man stått utanför. I bästa fall kommer synpunkterna att leda till en diskussion som gör programmet bättre eller åtminstone tydligare.

I vilket fall: det nuvarande dokumentets spretighet gör att man bara kan ana den diskussion som föregått det. Är tänkt att det vara ett idépolitiskt statement om bibliotekens roll i samhället? Eller syftar det till att ge råd till kommunbiblioteken i medieplanearbetet? Som jag läser det finns det flera typer av mottagare:

- Ideologer som ska sätta in biblioteket i ett samhällspolitiskt sammanhang
- Biblioteksansvariga på folkbiblioteken – de som ska formulera biblioteksplaner och stå för verksamheten
- Bok- och mediainköpare på folkbiblioteken
- Riksdagspolitiker – som ska ändra lagar
- Kommunpolitiker – som ska ge ökade resurser och högre lön
- Fackföreningarna – som ska höja lönenivån inom kultur- och utbildningssektorn

Jag menar dock att som idépolitiskt manifest är BiS program för inriktat mot praktisk medieplanering på folkbiblioteken. Jag menar också att de snabba perspektivskiftena i programmet gör det diffust och svårtolkat. Ibland handlar det om "bibliotek" och "biblioteksväsen", ibland begränsas "bibliotek" till enbart kommunbibliotek. Som kommentar till folkbibliotekens medievalsarbete är dokumentet ganska verkningslöst. Det kommunala självbestämmandet gör att de lokala biblioteksansvariga i bästa fall kan fylla på med argument från programmet, på samma sätt som från

vilken annan extern inspirationskälla som helst.

Jag tycker att det är både besvärligt och storebrorsaktigt att programmet ger förslag till innehållet i lokala biblioteksplaner. Det verkar som om BiS inte har tilltro till dem som arbetar på den lokala nivån. Riktigt pinsamt blir det när det definieras en klasskillnad mellan olika textbegrepp. Här är det skrivna ordet kung! Inga funderingar på vidgade textbegrepp eller media literacy. Det är det skrivna ordet som är viktigast, helst i skönlitteratur pappersboksform kan man ana. Det rimmar lite illa med slutsatsen om att det är den globala ekonomins effekter som ställer krav på bibliotekens verksamhet. Det visar mer på en konservativ vilja att det ska vara som det alltid varit.

En del slutsatser av generell och svepande karaktär som påståendet att "Bibliotekets medieurlval ska ge möjlighet till livslångt lärande" kan bli tveksamt om man kommer bortom folkbiblioteken. I vilket fall torde man först behöva en definition på "livslångt lärande". För mig som har folkbiblioteksperspektiv - dvs livslångt lärande från Mödravårdscentralen till Ålderdomshemmet - funkade det ganska bra. Men för högskolebiblioteken med sin väldefinierade målgrupp av studenter är lärandet knutet till främst lärsituationen. Att ett skolbibliotek skulle satsa speciellt på förskolemedier känns lite konstigt, om syftet inte är att utbilda förskolepersonal eller om det inte hade förskolan som kund.

Andra slutsatser är speciellt inriktade på folkbibliotekens mediesituation, där BiS ger uttryck för uppfattningar vad det lokala biblioteket ska innehålla. Samtidigt tar man fram den breda penseln när man säger att folkbiblioteken ska ha medier på så många som möjligt av de språk som finns i landet. Naturligtvis menar man inte att alla folkbibliotek ska ha medier på alla språk som finns, men det blir lite svårt att veta vilka man vänder sig till. Allrahelst som man

tidigare pekat på vad som ska eller inte ska finnas i folkbibliotekens samlingar och då med ett lokalt perspektiv. Det lokala folkbiblioteksperspektivet blir extra tydligt när man räknar upp vilken typ av mjukvara som bör finnas på biblioteken.

Ett perspektiv som fattas i beskrivningen av behov och tjänster är perspektivet på olika människor med funktionshinder. Jag håller med om att det är OK att det finns medier på olika språk och att ett mångkulturellt samhälle är både dynamiskt och berikande. Men jag saknar samma engagemang för funktionshindrades rätt till kunskap, information och medier.

Jag saknar också ett genusperspektiv. Text vad betyder det att biblioteken satsar i utvecklingen av medier främst på sådant som efterfrågas av män i 30-årsåldern? (e-böcker, mp3-böcker, mp3-musik, databaser etc) och i de traditionella bokinköpen främst på medier för en bildad medelklass med svensk bakgrund (deckare, underhållningslitteratur etc).

Dock, ibland bränner det till. Till exempel när programmet identifierar den globala ekonomins effekter, i form av sociala motsättningar och växande klass-, informations- och kunskapsklyftor, som faktorer för nya krav på biblioteken. Detta känns som en central slutsats som dock släpps lite lättvindigt och tyvärr inte följs upp. Det hade varit spännande med en analys kring den globala ekonomins effekter som utvecklats och samkörts med andra radikala tänkare. (Manuel Castells teorier om nätverksamhället, Robert D. Putnams tankar om social inklusion, Howard Rhinegolds om det virtuella samhället, Donna Haraways tankar om genus och cybernetik och inte minst Richard Floridas teorier om den kreativa klassen) Då hade de demokratiska och humanistiska krafterna haft ett efterlängtat biblioteksmanifest mot nyliberalism och rasism. Jag hoppas

ni noterade att jag inte skrev ”de socialistiska” krafterna. Socialismen, som jag känner den, är ett resultat av arbetarklassens organisering i och inför industrisamhällets utveckling. Det är inte säkert att den traditionella socialism som fungerade fram till mitten av 1990-talet fungerar längre. Med ingången i ”interaktionssamhället” påverkas våra sätt att tänka, agera och analysera vår situation på individuell nivå lika väl som gruppnivå (traditionell socialistisk retorik: ”klassnivå”). Även organisationer som kommuner och bibliotek påverkas – t o m marknad och kapital berörs. Interaktionssamhället skapar nya klassgränser som inte kan förstås om man har ett perspektiv som utgår från industrisamhällets förutsättningar, produktionsfaktorer och produktivförhållanden. Här måste man vara öppen för att hitta nya klasstrukturer. Man måste leta bortom den manlige, heterosexuelle, medelålders industriarbetaren med svensk bakgrund vars behov är det som är norm för radikalitet. Man kanske rentav måste acceptera att Sverige är del av en europeisk gemenskap och hitta radikala samverkanspartners inom unionen för att nå gemensamma mål.

Men sen så stelnar det till igen och programmet blir ett kravdokument i klassisk vänsteragitorisk anda. Varför inte jobba med mål i stället? Det är lätt att kräva saker och förändringar, men det är mer spännande att få beskrivet hur förändringen ska gå till. ”Alla tendenser till ökad byråkratisering och bypolitik måste bekämpas!” är lätt att säga, men om man inte också beskriver hur det ska gå till så blir det bara gammaldags kravretorik och snömos.

Det skulle kännas bättre med en målformulering om att ”BiS ska aktivt jobba för en revidering av biblioteks- och sekretesslag”, och sen räkna upp alla de sätt som målet ska nås genom. En sådan formulering är mer krävande. Den innefattar lobbyarbete, marknadsföring av idén och debattartiklar även utanför tidskriften bis. Den innebär ett aktivt ställningstagande. Det innebär att BiS tar ansvar. Det förpliktigar.

Peter Alsbjer är länsbibliotekarie i Örebro

BiS' program – kommentar till kommentarer

BiS' styrelse har initierat en diskussion om föreningens program. BiS bildades 1969 som ett alternativ till den dominerande Sveriges Allmänna Biblioteksförening (SAB) och programmet har sedan dess reviderats flera gånger, senast i mars 2006. En viktig uppgift för BiS har varit, och är, att vara ytterligare en röst i den svenska ganska tama, ideologiskt omedvetna och enkelspåriga biblioteksdebatten, framförallt inom folkbiblioteksområdet. Den livligaste diskussionen har genom åren förts om ordet socialism i någon form ska ingå i programmet eller ej. Solidaritet med marginaliserade människor och länder, stärkande av yttrandefriheten, överbryggande av klassklyftor och hävdandet av bibliotekens aktiva roll i det demokratiska samhället har dock hela tiden varit huvudtema. BiS har också alltid haft ett internationellt engagemang som har tagit sig olika uttryck under olika perioder.

De stora samhällsförändringarna, och den därmed förändrade situationen för biblioteken, under slutet av 1900-talet har naturligtvis påverkat även BiS och frågan är nu vilken roll BiS kan och vill spela på 2000-talet. Har föreningen fortfarande någon uppgift och hur ser i så fall ut? En grundligare diskussion är nödvändig. De inlägg om BiS' program som hittills har publicerats i tidskriften har olika infallsvinklar och bidrar till debatten. Jag ska inte kommentera dem en och en utan bara framföra några allmänna synpunkter.

BiS' program är ett program för en förening, en förening som analyserar situationen i samhället utifrån en socialistisk ideologi. Det anger alltså vilka frågor som föreningen tycker är speciellt viktiga och vad föreningen ska arbeta för och det gör inte anspråk på att vara ett allmänt ”idépolitiskt statement”. Detta förklarar även en viss ”spretighet”. Många andra frågor skulle också kunna tas upp, men det är dem som kommer till uttryck i programmet, som föreningen vid varje enskilt tillfälle arbetar med. För BiS har alltid mediefrågorna varit centrala. Att erbjuda medier för alla invånare, alltså även för dem som talar ett annat språk eller har andra läshinder, och söka upp dem som inte av olika skäl utnyttjar biblioteket har varit viktiga frågor för föreningen, liksom att hålla folkbildningstanken levande och ge den en ny innebörd anpassad till dagens situation. Allt fler bibliotek erbjuder allt fler medier men det är trots allt det talade och skrivna språket som är grunden i individens kunskapande. Att se potentialen i de nya medierna och inta ett medvetet förhållningssätt till hur de kan användas på biblioteken, är ett tema som har återkommit i tidskriften. Långt före biblioteksplanernas tid menade BiS att biblioteken skulle vara ett alternativ och komplement till det övriga medieutbudet i lokalsamhället.

En idépolitisk diskussion om bibliotekens roll i samhället behövs, i all synnerhet om vi instämmer i de krav på en nationell biblioteksvision eller biblioteksstrategi som nu hörs från många håll. Och BiS borde nog anstränga sig att göra en både bredare och djupare analys som grund för den fortsatta programdiskussionen. Men BiS' program kan kanske inte ta upp alla de tänkbara teorier som man kan grunda en analys på och inte heller dra ut alla tänkbara slutsatser. Man kan inte kräva något av BiS' program som det inte är avsett att vara, d.v.s. en heltäckande bibliotekspolitisk programförklaring. Vi tar dock med stort intresse emot alla de synpunkter som hittills har framförts, och kommer att framföras, och använder dem i diskussionen och hoppas att vi tydligare kan identifiera föreningens roll i den svenska biblioteksdebatten.

Lena Lundgren

Tidigare inlägg samt BiS program kan läsas på BiS' hemsida: www.foreningenbis.org. Välkommen att skriva!

Nya rum och mellanrum

Nick Jones

I nr 3/2006 bemötte Siv Wold-Karlsen några av Nick Jones kritiska perspektiv på BiS-program, bl a tanken om biblioteket som ett mellanrum där hon snarare ser ett gemensamt rum, dit alla har tillgång. Nick Jones utvecklar i den här artikeln sina tankar om biblioteket som ett tredje rum

Jag har i flera sammanhang pratat och skrivit om ett behov, som jag ser, av att skapa nya bilder av vad folkbiblioteket kan och får vara. Ofta har jag då även pratat om folkbiblioteket som ett "tredje rum". Nu vill jag försöka ge lite bakgrund och beskriva några tankar om hur man i folkbibliotekssammanhang skulle kunna använda det "nya" och det "tredje rummet" och om varför det kan vara fruktbart att ställa dessa två beteckningar i nära relation till varandra.

Det "Nya"

Letar man tillbaka i tiden så kan man finna en rad olika strategier för att skapa nya utrymmen och platser. Ett tidigt exempel är just att proklamera sig som "ny". Idéhistorikern Mikela Lundahl har gett exempel på hur man, med början i slutet på 1800-talet, pratade om den nya människan, den nya mannen, den nya kvinnan, den nya negern och en ny färgad kvinna. Under denna period ville man göra upp med en gammal tid och pånyttfödas genom att göra sig fri från förlegade roller och mönster. Den nya människan skulle tillsammans med en ny teknik utgöra en grund för ett nytt samhälle. Det gamla och otidsenliga skulle fyllas med nya innebörder genom att förknippas med nya kraftfulla och mer positiva fenomen. Relativt olikartade frihetskamper använde sig av bestämningen "ny" för att markera ett brott med tidigare traditioner. Med denna benämning ville man manifestera ett avståndstagande från konventionella tolkningar och förmenta sanningar.

Det instabila

En tendens var dock att man bytte en sanning mot en annan. Man fick välja mellan antingen det ena eller det andra - antingen så stod man för förnyelse eller för tradition. Man ville omformulera något stabilt och ersätta det med något nytt som var lika stabilt. I slutet på 1900-talet började man ifrågasätta att människan kunde förstås utifrån en fast essens och att hon, i någon verklig mening, kan vara entydig och otvetydig. Något jag personligen är övertygad om att hon aldrig kan vara eller bör avkrävas vara. Det medför att mellanrummet mellan de fasta kategorierna för mig är ett verkligare och mer fruktbart rum eller utrymme att utforska. Genom ett sådant ifrågasättande lockas man att undersöka och betona det instabila, rörliga, föränderliga och mångtydiga. Man kan fråga sig om en person kan vara ibland-det-ena-och-ibland-det-andra-och-ibland-ingetdera-och-ibland-bådadera.

Det tredje rummet och dess motsats som vi lever i nu.

Innan jag beskriver "The Third Space", som jag kom i kontakt med för ca tio år sen i kulturteoretikerns Homi K. Bahbas texter, vill jag beskriva något som är en motsats till detta begrepp. En motsats som jag tror präglar det samhälle vi lever i idag. I Bahbas begreppsapparat kallas det för "minorisering". Det utgör en sorts längtan efter att skapa minoritetsbeteckningar kring alla som genom att på något sätt avvika ifrågasätter normen. Det handlar om en drift att ordna världen i det binära system som vi är övertygade

om att den är uppbyggd kring. Oro stillas genom att stabila kategorier skapas. Minoriseringen lämnar inget odefinierat och utgör en sorts politik för att omöjliggöra att individer eller grupper lyckas gömma sig undan tydliggörande beteckningar. Kampen mot reducerande typifieringar och stereotyper är svår och våldsam. Här kan ett tredje rum som metafor, enligt Mikela Lundahl, vara en vägran att "acceptera planlösningen, att det bara skulle finnas två binära rum, som man möjligen kan gå emellan, men aldrig befinna sig i samtidigt". Verkligheten är så mycket mer komplicerad än idén om att det bara finns två rum - ett rum för de andra och ett för oss.

Tredje rummet

Väldigt skissartat så är "The Third Space" en plats där slentrianmässiga och oreflekterade slutsatser styrda av konventioner, repetition och fördomar kraftigt försvåras. Denna plats har kommit att kallas "det tredje rummet" på svenska vilket kanske är lite olyckligt då det ju egentligen inte handlar om ett enkelt avgränsbart rum. "Rymd", "sfär" eller "utrymme" hade kanske varit bättre. I Bahbas tredje rum är både tvetydighet och ambivalens centralt och utgör där inte något problem. Där rör man sig just emellan de binära motsatsparen som man ordnar och avgränsar världen i - man/kvinna, svart/vit, aktiv/passiv etcetera - samtidigt som man överskrider dem. Det är ett kritiskt förhållningssätt som ger plats för både det svarta och det vita - samtidigt!

Folkbiblioteket som ett tredje rum

Det tredje rummet utgör en sfär

där fixerade betydelser öppnas upp och osäkras och där det skapas möjligheter för nya betydelser och förståelser att etableras. Olikheter både mellan och inom etablerade kategorier erkänns och hanteras. Genom kvalitativa möten och sammanblandningar kan stabila kategorier omformuleras. Och det är här jag ser relationen mellan beteckningarna "ny" och "det tredje rummet". Jag kan inte beskriva det bättre än att de, i ett förhållningssätt som jag förordar, verkar i ett beroendeförhållande och utgör varandras förutsättning. Något som tycks nödvändigt såvida man önskar utmana förtryckande, reducerande, stabila och binärt ordnande sanningar och sträva bortom en ny, om än omskriven, sanning. Det måste även skapas nya bilder av vad

människor kan och får vara. De som vi har fungerar inte. De fortsätter att reproducera förtryckande stereotyper och rådande missförhållanden. En olikhet som resulterar i ojämlikhet är inte en naturlig företeelse utan resultat av människors handlingar, normer och värderingar. Här finns utrymme för förändring. Och här kan "ett tredje rum" vara radikalt och befriande.

Anamma otydligheten!

Det känns ibland som att folkbiblioteksrummet nästan inte borde få finnas - ett rum med möjligheten att, på en och samma gång, rymma olika åldrar, språk, önskemål, behov, kunskaper, ja alla dessa olika olikheter. Om jag fick önska så tycker jag varken att vi ska rationalisera bort eller önska bort

otydligheten - vi skall anamma den. Vi ska inte reducera det vi gör. Inte heller reducera våra besökare. Det vore fantastiskt om folkbiblioteket stolt skulle kunna säga att vi inte behöver påtvinga brukaren likhet. De behöver vare sig vara lika i sin skapade sammahet eller annorlundahet. De behöver inte heller förenklas till begriplighet. Jag skulle gärna vilja delta i ett samtal utifrån idealet om "ett tredje rum" och om hur vi skulle kunna arbeta bortom schabloner, stereotyper, rådande kunskap och problemdefinitioner. Men ett samtal om ett tredje rum eller i ett tredje rum måste ske där likhet varken kan vara målet eller en förutsättning. Något som omöjliggör att någon enskild kan erbjuda de färdiga svaren.

Nick Jones förestår Vårby bibliotek

Nystart för Innovation

Innovation, den radikala tidskriftsrösten i den sydafrikanska biblioteks-rörelsen, har fått ny kraft och samlade ett 40-tal personer på ett möte på University of KwaZulu-Natal's Pietermaritzburgcampus, där redaktionen finns. Inbjuden gästtalare var Archie Dick, professor vid University of Pretoria och den som en gång i tiden utvärderade första omgången av LPYL - BiS, LIWOs och sydafrikanska utbildningsdepartementets Sidastödda skolbiblioteksprojekt. I det aktuella numret av Innovation medverkar en av de gamla projektledarna, Jenni Karlsson, under rubriken Integration of the school library into the curriculum. Hela nummer 33 (December 2006) har fö skolbibliotek som tema.

I sitt invigningstal tog Archie Dick upp situationen i Sydafrika ur progressiv synvinkel och kom bl a in på den fråga som Siv Wold- Karlsen tar upp på annan plats i detta nummer av bis: De bibliotekshörnor som amerikanska staten nu erbjuder världen över:

"But closer to home, we need to ask also why so-called 'American corners' are springing up in our libraries and what are the real reasons behind their proliferation. One was opened (almost on the 4th of July - America's Independence Day) at Msunduzi Municipal library right in the middle of Pietermaritzburg. This development continues a longstanding and ongoing effort by the US State Department to extend its cultural and library influence across the globe. There are already more than 300 'American corners' in over 100 countries around the world.

Some African librarians have rejected these corners, especially in absurd cases where their own libraries are so small compared with the 'American corners' that their acceptance would effectively result in American libraries with 'African corners'. There is also, for example, a clear difference between the understated way in which the EU assisted academic libraries of former HDIs in the 1990s, and this self-promotional propaganda project."

American Corners i Norge

Siv Wold-Karlsen

Skall en ambassad kunna köpa sig plats på folkbibliotek? Frågan diskuteras i Norge och på andra ställen i världen.

Norge är ett land där en liten, men tydlig majoritet av befolkningen två gånger sagt nej tack! till EG/EU. Det har inte räddat befolkningen från att pådyvlas det ena EU-direktivet hiskeligare än det andra. Däremot tycks Norge fortfarande vara förskonat från EU-kommissionens propagandacentraler, som på äkta EU-jargong kallas Europa Direkt!

Å andra sidan har Norge, som gammalt Nato-land, drabbats av American Corners - vilket på äkta USA-jargong betyder USA-hörnor.

Norge har varit Nato-medlem sedan 1949, alltså sedan kalla krigets början, och minst lika länge har det nog funnits USA-bibliotek i utlandet. Ofta riktigt bra bibliotek, med klar och tydlig placering på USA-ambassaden.

När kalla kriget tog slut, började USA lägga ned sina utlandsbibliotek och ersätta dem med web-sidor. Men omkring 1995 började man bygga upp ett nätverk av American Corners, som nu finns i ett 60-tal länder, och sedan 2005 också i Norge.

Enligt USA-ambassaden ska American Corners fungera som regionala resurscentra som förmedlar information om – och - från USA: kultur, historia, nutidshändelser och styrelseform.

American Corner bygger på ett partnerskap där värddorganisationen, till exempel ett bibliotek, står för personal och lokal, medan USA-ambassaden fyller det med innehåll: böcker, tidskrifter, film och musik, men också teknisk utrustning samt diskussionsgrupper och seminarier.

Luddiga ansvarsförhållanden

USAs koncept för American Corner är alltså ungefär det samma som EU-kommissionens koncept för Europa Direkt, och det är en konstruktion som får ansvarsförhållandena att bli lite luddiga i kanten. För vem är egentligen ansvarig för det som finns och händer i de amerikanska hörnen på biblioteken i Kirkenes och Stavanger.

Kirkenes/Sør-Varanger var det första skandinaviska biblioteket som blev värd för en amerikansk hörna. Öppningsdagen var 12 januari 2005, namnet: The Barents Region American Corner (BRAC) och bibliotekchefen kommenterade:

Vi vil huse BRAC for at våre lånere i Sør-Varanger skal få mer kunnskap om hva USA er, og hva som skjer i det amerikanske samfunnet. BRAC er et hjørne av biblioteket, med amerikansk fag- og skjønnlitteratur og tidsskriftsabonnement gitt som gave av USAs ambassade. I tillegg vil bibliotekets samling av faglitteratur om USA bli flytta dit.

Bibliotekchefen, Vidar Lund, definierar den amerikanska hörnan som en utställning, om än en ovanligt omfattande och långvarig utställning, som kräver speciella förhållningsregler. Vidar Lund har därför fått till stånd ett avtal med USA-ambassaden, ett avtal som ger bibliotekchefen ett slags redaktöransvar för den amerikanska hörnan:

Då vi her i Sør-Varanger fekk ein avtale med USA-ambassaden om Barents Region American Corner (BRAC) fekk eg inn ein klausul om

att sjølv om ambassaden kjøper inn bøker og tidsskrift, sit biblioteksjefen med ansvaret og har siste ord. Eg har altså eit slags redaktøransvar for samlinga.

Med utgångspunkt i sina erfarenheter av American Corner, föreslår Vidar Lund att bibliotekcheferna ska få ett slags redaktöransvar för hela biblioteket:

Biblioteksjefen bør anten få lovfest eit redaktøransvar for biblioteksdrifta, elles så bør partane i arbeidslivet i samarbeid med Norsk Bibliotekforening lage en redaktørplakat for folkebibliotek.

Vidar Lund ser redaktöransvaret som ett skydd för bibliotekens självständighet, ett försök att:

tryggje autonomin i ei verd der biblioteka mange stader er offer for skiftande politiske vindar. Eg trur ikkje at det blir press mot norske bibliotek i høve til å kaste bøker om homofili eller utviklingslæra, men kven veit? Vi hadde ikkje trudd det kom frå USA heller for 25 år sidan.

Särintressen betalar sig in

Erling Bergan, som skriver om American Corners i tidskriften Bibliotekaren, 2006:3, tycker Vidar Lund argumenterar väl, men att det grundläggande problemet består:

Folkebiblioteket er forventet bygd opp av offentlige midler, og ingen brukere bør kunne mistenke spesielle interessenter i å ha betalt seg inn for økt profilering av sitt felt. Men er det ikke nettopp det som skjer i Kirkenes?

Når en utstilling varer over flere år og biblioteket selv flytter eget USA-materiale over til det sponsede utstillingsområdet?

Stavanger - ja utan villkor

Än mer problematiskt är det på biblioteket i Stavanger, för där har bibliotek- og kulturhussjefen (som inte är bibliotekarie, men väl chef) sagt ja tack till American Corner utan några villkor. Här kan hörnan hållas samlad, som en utställning med synlig avsändare, men den kan också integreras i samlingarna, för att verka utan att synas.

Bibliotekchefen i Kirkenes/Sør-Varanger argumenterar för en amerikansk hörna, därför att USA er det mest innflytelsesrike landet i verden, och därför att det i Norge alltid har funnits stort interesse for USA.

Sant nog, kommenterar Erling Bergan:

Det er også en klart større interesse for amerikansk kultur enn for belgisk eller argentinsk kultur i Norge. Men så er spørsmålet om dette er en situasjon som bibliotekene skal bidra til å forsterke? Om det er kulturpolitisk riktig av norske folkebibliotek å la en ambassade betale seg inn i bibliotekenes profilering av ulike lands kultur og samfunnsliv? Er det kanskje andre lands kulturer som heller burde kvoterer fram, når man ser bibliotekets samlinger under ett?

Och det är ju frågor som tål att diskuteras, med eller utan American Corner.

American Corners

American Corners are partnerships between the Public Embassies ... American Corners also provide access to moscow.usembassy.gov/AmericanCorners/index.htm - 33k

American Corners

American Corners are part of a larger effort with opening American Corners in various cities. moscow.usembassy.gov/AmericanCorners/index.htm - 33k Cachad - Liknande sidor

American Centers & Corners

The Public Affairs Section provides information about American Corners. moscow.usembassy.gov/AmericanCorners/index.htm - 33k Cachad - Liknande sidor

An Overview of the American Corner

The American Corners cooperate effectively with American Corners invite these exchange programs. www.amcorners.ru/program - 23k Cachad - Liknande sidor

American Corners

The American Corners in Uras. American Corners are located at naha.usconsulate.gov/www/home

:: American Corner Venezuela ::

www.amcornersvenezuela.org/ - 1k Cachad - Liknande sidor

Welcome to the American Corners in Indonesia

On August 22 - 24, 2006, All of the American Corner Directors gathered around to participate an American Corners Inc. www.usembassyjakarta.org/

American Corners in Thailand

American Corners in Thailand are open to the public for details on services and current programs at each Corner. bangkok.usembassy.gov/service/thailand/ - 19k

American Centers & Corners

The American Corners program was launched at the initiative of the American Corners are smaller, more flexible, versions of American Corners. moscow.usembassy.gov/bilateral/bilateral.php?record=1

Att lyfta blicken och bryta mönster – svårt men nödvändigt

Lena Lundgren har läst en ny metodbok från Bibliotekstjänst och hävdar att verksamhetsutveckling inte är detsamma som forskning.

Sex länsbibliotek i Mellansverige (de s.k. DUWCAT-biblioteken) har under åren 2003 – 2006 arbetat med ett utvecklingsprojekt inom det uppsökande arbetet, *Att lyfta blicken och bryta mönster* och redovisar nu resultatet i en rapport med samma titel. Dock är detta inte bara en projektrapport. Undertiteln Metod för biblioteksutveckling visar att författarna också har ett vidare syfte, nämligen att framhålla att den metod man har använt, lämpar sig för utvecklingsarbete inom alla bibliotekens verksamhetsområden.

Det övergripande syftet med projektet har varit att försöka ”nä fram till ett bibliotek, tillgängligt för alla”. De metoder man har använt har alla handlat om att genom handledning hjälpa de deltagande bibliotekarierna att bli ”forskande, reflekterande praktiker”. Christina Persson ger i sitt inledande kapitel argumenten: Den tysta, värdefulla, kunskap som bibliotekarierna genom erfarenhet skaffar sig är sällan dokumenterad och blir därför inte föremål för reflektion av bibliotekarierna själva och inte heller utsatt för granskning av andra. Detta försämrar möjligheterna att dra egna slutsatser och gå vidare i den egna verksamhetsutvecklingen och hindrar dessutom spridning både inom organisationen och utanför den. Christina Persson drar paralleller med aktionsforskningen inom skolvärlden och menar att konsulenterna vid länsbiblioteken kan spela en viktig roll som handledare för praktikerna så som metodiklektorer kan göra inom lärarutbildningarna. Konsulterna Greger Hjelm och Doris Dahlin breddar tillsammans med flera andra författare kunskaperna om förändringsarbetets förutsättningar och villkor. I rapporten redovisas sedan olika metoder för förändringsarbete med reflektion

och handledning som den röda tråden, framförallt närstudier med handlingsplaner, loggboksskrivande och nätverkande.

Att lyfta blicken... uppnår enligt min mening sitt syfte att inspirera och uppmuntra till eget förändringsarbete. De metoder man föreslår är konkreta, tydliga och genomförbara. Det är utmärkt att det öppna förhållningssättet och det ständiga reflekterandet framhävs som grundläggande i allt utvecklingsarbete. Det är inte bara inom det uppsökande området som förnyelsearbete behövs, det gäller i stort sett all biblioteksverksamhet. En viss omständlighet försvårar sträckläsning men underlättar säkert den praktiska användningen av boken; man kan efteråt slå upp ett användbart kapitel utan att behöva läsa om hela rapporten.

Jag vill ta upp en annan aspekt, nämligen användandet av begreppen ”reflekterande, forskande praktiker”. I den bok som Christina Persson i sitt kapitel åberopar, *Aktionsforskning i praktiken*, finns exempel på projekt där forskare och praktiker har arbetat tillsammans inom skolan. I folkbiblioteksvärlden är detta än så länge ganska ovanligt och det som *Att lyfta blicken...* handlar om, är hur en konsulent och en praktiker kan samarbeta. Christina Persson definierar en konsulent som ”en fackutbildad rådgivare”, vilket inte är detsamma som en forskare. Jag vill inte nedvärdera konsulenternas insatser men jag anser att det vore klokare om vi kallade den verksamhetsutveckling som vi konsulenter stöder för ”reflekterande i praktiken” och nöjde oss med att kalla bibliotekarierna för ”reflekterande praktiker” och alltså inte använde ordet forskning eller forskare.

Visserligen innebär aktionsforskning enligt

Aktionsforskning i praktiken ”att man prövar något med syftet att förändra verksamheten i önskvärd riktning” men det är, enligt min mening att ställa låga krav på forskning. Det vi hittills har arbetat med har varit utvecklingsarbete snarare än forskning, vilket också framgår av de närstudier som redovisas i *Att lyfta blicken...* Att det är det viktigt att man kan formulera öppna frågor som man söker svaret på framhålls i *Att lyfta blicken...*, men forskningsfrågor är ändå en annan typ av frågor. Av forskande och forskare krävs något mer. Att vi skulle vara betjänta av att få tillgång till forskare som kunde hjälpa oss att komma vidare i vårt arbete är en annan fråga, men väl ogenomförbart så länge antalet forskare inom folkbiblioteksområdet är så begränsat.

Aktionsforskning i praktiken är en utmärkt grund både för ett systematiskt utvecklingsarbete och verklig aktionsforskning och rekommenderas även den för de praktiker som vill komma vidare i sitt arbete.

Lena Lundgren

Aktionsforskning i praktiken (2004). Red. Karin Rönnerman. Lund : Studentlitteratur.

Att lyfta blicken och bryta mönster : metod för biblioteksutveckling (2006). Lund : Btj Förlag.

Det har faktiskt hänt en hel del...

En invändning mot Per Sundgrens artikel i bis nr 3

Per Sundgren har läst Olof Palmes anförande, Kulturpolitikens värderingar, som han höll vid SAB:s årsmöte 1969 och undrar nu varför så lite har hänt sedan dess.

Jamen Per, det har ju faktiskt hänt en hel del, särskilt på folkbiblioteken! Palme såg biblioteken som en del av den allmänna samhällsmiljö som har stor betydelse i kulturpolitiken. Här har vi fått möjligheter att skapa en engagerande lokal kulturmiljö där det kan bli lätt för medborgarna att bli delaktiga. En viktig förutsättning finns dock: en öppenhet från bibliotekets sida.

En större del av Palmes tal handlade om det som han då kallade "life-long learning", det livslånga lärandet, som verkligen har engagerat biblioteken de senaste åren. Här har det hänt nåt! Hela servicen till vuxna i lärande har förbättrats och blivit bredare på biblioteken. Lärmiljöer har skapats, kurser i hur man hanterar datorn och informationssökningen ges på fler och fler bibliotek. Besökarna får studieinformation och hjälp att anmäla sig till utbildningar. Särskild frågeservice (flerspråkig) för vuxna studerande öppnas snart på nätet och sköts av bibliotekarier i samarbete med studievägledare. I Stockholm har det blivit en särskild satsning på de områden där invånarna är lågutbildade.

Men när det gäller skolbibliotekens utveckling så kan man nästan tala om skandal, tycker jag. Alltför många är obemannade och har dåliga lokaler och otillräckligt med media. Pengarna räcker inte ens till anpassningar för funktionshindrade elever. Ett skolbibliotek ska ju vara elevernas forskningsbibliotek och om de dessutom kan besöka ett större folkbibliotek för att komplettera faktasökningen, så kommer de att uppleva det rika utbudet vid sidan om studielitteraturen.

Biblioteksråden i Stockholms stadsdelar har inte fått chansen att fungera som länk mellan lokala politiker och central kulturpolitik. De skulle visa på att biblioteken och kulturpolitiken är en angelägenhet för alla. Nu ska de läggas ner.

Det finns en del att ta tag i, visst, men nog har det hänt en hel del sedan 1969 också.

Kerstin af Malmberg

Redaktör för Länsnytt som ges ut av Regionbibliotek Stockholm

Hej Kerstin!

Jag sa inte att inget skulle hänt på biblioteksområdet sedan 1969 eller på andra områden. Det har det förstås. Det är när det gäller kulturpolitikens inriktning och mål som jag menar att mycket litet hänt. Är det t ex fler som lånar böcker och besöker folkbiblioteken idag än 1969. Är det fler ur arbetarklassen? Eller är det så att vi fortfarande har en kulturpolitik som i huvudsak når de redan välutbildade? Det är vad jag tror och som jag menar att det faktiskt finns siffror som visar.

Per Sundgren

bild: Fanny Valentin

Rösträtt, kunskap och systerskap kvinnohistoriska portaler

Berith Backlund berättar om en stor satsning på att göra kvinnohistorien digitalt tillgänglig

Systerskap

Många såg säkert vandringsutställningen "Kärlek, makt och systerskap" som turnerade i Sverige 2002-2004. Den handlade främst om den svenska kvinnorörelsen under 1960- och 1970-talen, men berörde också historia och nutid. De som missade den kan ändå få en uppfattning om innehållet genom att besöka portalen med samma namn. Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek bidrog med material till utställningen och framställde en webbplats, som lever vidare även efter det att utställningen packats ned.

Portalen består av ungefär samma delar som utställningen. Under rubriken "Förmödrar" presenteras åtta av kvinnorörelsens föregångsgestalter, från Mary Wollstonecraft till Simone de Beauvoir. Andra rubriker är Kvinnoorganisationer, Arbete, Personligt/Politiskt. Vi

beskriver kampen för arbete och barntillsyn, för en bättre lagstiftning mot våldtäkt och för fri abort, för kvinnohus och kvinnojourer. Många kulturutövare var aktiva i kvinnorörelsen, "Föreningen kvinnokultur" bildades 1975 och två år senare hölls en kvinnokulturfestival i Stockholm. Om detta kan man läsa under avdelningen "Kultur". Där finner man också ett urval av de många böcker om kvinnor, både skön- och facklitteratur, som gavs ut under sextio- och sjuttiotalen.

Ett problem när vi gjorde portalen var att det inte finns så mycket att länka till. De organisationer som fortfarande lever har webbplatser, men de som inte längre finns kvar är det svårare att hitta bra material om på nätet. Till utställningen framställdes en katalog med samma namn. Där skriver några av dem som var med om t.ex. musik, teater, strejker och forskning. Två av bidragen finns att läsa i fulltext på portalen: Gunnel Karlssons "Från rösträttskamp till fittstimsdebatt" och Eva Schmitzts "Den

erskap -

glig på Internet

nya kvinnorörelsen under 1970-talet". Eva Schmitz, som håller på med en avhandling om Grupp 8, har samlat in en stor mängd material från olika lokalgrupper. Detta kommer att lämnas till Kvinnohistoriska samlingarna, när hon blir klar med sin forskning.

Rösträtt

"Systerskapsportalen" behandlar den nyare kvinnorörelsen men Kvinnohistoriska samlingarna har också mycket material från den tidiga kvinnorörelsen i Sverige, bl.a. rösträttsmaterial. Vi har också en stor mängd fotografier, spridda i olika arkiv, som vi skulle vilja samla i en databas. Efterfrågan på foton är stor och det skulle vara en hjälp både för oss och för våra användare om de kunde göras tillgängliga digitalt. En annan vinst med digitalisering är naturligtvis att slitaget på ömtåligt material minskar.

2006 var det hundra år sedan de finska kvinnorna, som

de första i Europa, erövrade rätten att rösta. Det ansåg vi vara ett lämpligt tillfälle för att göra en webbplats om den svenska rösträttsrörelsen. Eftersom vi är nationellt ansvarsbibliotek för kvinno-, mans- och genusforskning får vi ett årligt anslag från BIBSAM för nationella projekt. 2005 beviljades vi pengar för bl.a. ett rösträttsprojekt och i januari 2006 lanserade vi portalen "Kvinnors kamp för rösträtt".

För att skriva en historik engagerade vi fil.dr. Josefin Rönnbäck, som skrivit en avhandling om "Politikens genusgränser: den kvinnliga rösträttsrörelsen och kampen för kvinnors politiska medborgarskap 1902-1921". Hon lämnade också förslag på vilka personer vi borde porträttera i biografierna, bl.a. Signe Bergman, Lydia Wahlström och Anna Whitlock. Varje person presenteras och litteratur om och av henne listas, ibland med länk till en artikel i fulltext.

Fotografier och pamfletter

Avdelningen Fotografier innehåller hittills ett hundratal foton. Det är porträtt av enskilda kvinnor och bilder från möten och sammankomster. En stor del utgörs av de vykort, som användes för att sprida rösträttsbudskapet. På dem finns ett fotografi och ett citat av en känd person. Både döda och levande, svenskar och utlänningar, är representerade, t.ex. John Stuart Mill, Fredrika Bremer, Anna Shaw och Elin Wägner. Fotografierna ligger i en databas och söks med ämnesord eller fritext. De kan laddas ned och användas utan kostnad, naturligtvis med källangivelse.

Mer opinionsbildande material finner man under Kampanjmaterial. Vi har skannat in pamfletter och stridsskrifter i fulltext, liksom affischer och flygblad. Här kan man läsa skrivelser till riksdagen, få argument för att männen bör arbeta för kvinnors rösträtt och följa hur Mor Karin blir övertygad om att kvinnor ska få rösta. Utöver detta skriftliga material finns också föremål som servetter med rösträttsymbolen och ett tärningsspel, där målet är rösträtt. Rösträttskämparna hade fantasi när det gällde att sprida sina åsikter.

En viktig kanal för att informera och bilda opinion var tidskriften "Rösträtt för kvinnor". Den gavs ut av "Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt", LKPR, 1912-1919 och i den skrev många av de främsta rösträttsförespråkarna. Vi har skannat in samtliga nummer, med innehållsförteckning. Man kan söka i alla artiklar samtidigt och många av dem är indexerade i databasen KVINNSAM.

Första motionen

Den första motionen om rösträtt för kvinnor skrevs av Fredrik T. Borg och lades fram i Andra kammaren 1884. Under avdelningen Offentligt tryck kan man följa rösträttsfrågans behandling i riksdagen från detta år och fram till 1919, då kampen äntligen gav resultat. Då antogs proposition 1919:358, i vars §16 det står: "Valrätt tillkommer en var man och kvinna som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugotre års ålder."

Finland var alltså först i Norden med att införa rösträtt för kvinnor, men de mest kända rösträttskämparna är nog de engelska suffragetterna. Om dem, liksom om övriga Norden, kan man läsa under rubriken Internationellt. Här finns också länkar till andra webbplatser, bl.a. den

användbara kronologin över Women's Suffrage. En kronologisk översikt ger även Tidslinjen, som parallellt tar upp viktiga årtal i Sverige och övriga världen. Vill man fördjupa sig ytterligare finns en sida med Lästips.

Portalen vänder sig till alla som är intresserade av rösträttsfrågan. Den är tänkt som ett läromedel, från gymnasiet och uppåt. Redan under vårterminen 2006 började den användas i distansundervisningen på Institutionen för genusvetenskap vid Göteborgs universitet. Från lanseringen t.o.m. september 2006 hade portalen ca 200.000 besök. Populärast var fotografierna och mest nedladdade skrift var "Hvarför skola kvinnorna vänta?" av Frida Stéenhoff.

Ny portal 2007

När kvinnorna erövrat rösträtt och valbarhet var det viktigt att de utövade dessa rättigheter. För att underlätta för kvinnor att ta på sig politiska uppdrag bildades "Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad". Den första s.k. urkursen hölls 1921, men skolans grundande räknas från 1925. Kärntruppen utgjordes av Honorine Hermelin, Ada Nilsson, Elin Wägner, Kerstin Hesselgren och Elisabeth Tamm, ägare till godset Fogelstad. De hade alla varit aktiva i rösträttsrörelsen, Kerstin Hesselgren var en av de kvinnor som valdes in i riksdagen 1921. Dessa kvinnors arkiv finns i Kvinnohistoriska samlingarna och var utgångspunkt för Ulrika Knutsons uppmärksammade bok "Kvinnor på gränsen till genombrott".

Vi använder dem nu som en del i vår nya portal, "Kvinnors kamp för kunskap", som lanseras i början av 2007. Vi har skannat kursprogram, protokoll och referat av föreläsningar. En viktig del utgör materialet om "Komtemåtta". Undervisningen vid Fogelstad

var före sin tid och byggde på aktivt deltagande. För att lära ut kommunalkunskap skapade man en fiktiv kommun, "Komtemåtta", där deltagarna blev invånare. Man iscensatte sammanträden i kommunfullmäktige, kyrkostyrelsen osv., där var och en spelade sin roll. Bland vårt material finns en karta över kommunen och teckningar av invånarna.

Den nya portalen är uppbyggd ungefär som rösträttsportalen. Här finns en nyskriven historik, av fil.dr. Christina Florin, professor i kvinnohistoria. Hon berättar om kvinnors kamp för att få utbilda sig, om framväxten av flickskolorna, om de första kvinnliga akademikerna och om det motstånd de mötte. I Biografier presenteras pedagoger och pionjärer, t.ex. Betty Pettersson, den första kvinnan som tog studenten, Astrid Cleve, den första kvinnan som doktorerade i ett naturvetenskapligt ämne och Cecilia Fryxell, som betydde mycket för flickskolans utveckling.

Även här har vi en databas med Fotografier, där foton från Fogelstad spelar en viktig roll. Till att börja med innehåller den cirka hundra foton, men i samlingarna finns många fler, så antalet kommer att växa efter hand. Målet är att samla de olika fotodatabaserna till en gemensam bas. Därför har vi redan nu försett fotografierna med ämnesord, som inte direkt har med kunskap eller rösträtt att göra. Två exempel är "hattar" och "kappor" och skälet är att vi ofta får förfrågningar från förlag och författare, som söker en viss typ av motiv för att illustrera sina texter.

Kvinnliga akademiker

"Akademiskt bildade kvinnors förening", senare "Kvinnliga akademikers förening", KAF, har fått en egen avdelning. Föreningen grundades 1904 av kvinnor som avlagt akademisk examen, men som enligt grundlagen inte hade tillträde till statliga ämbeten. Föreningen tjänade till en början som en nationell kamporganisation för kvinnors rätt till högre ämbeten och rätt till lika lön. KAF har ett stort arkiv, varav vi har skannat en liten del. Här finns interna kallelser och mötesprotokoll, program och bordsvisor från jubileumsfester, skrivelser "Till konungen", och skrifter som argumenterar för att kvinnor ska få anställas i statens tjänst.

Kvinnliga diskussionsklubbar

Inte bara Kvinnliga Medborgarskolan ägnade sig åt folkbildning. Gymnastikläraren Martina Bergman-Österberg (1849-1915) donerade pengar till "Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt", LKPR, för "sammhällelig upplysningsverksamhet bland Sveriges kvinnor". LKPR anställde särskilda kursledare och gav ut egen "kurslitteratur". Denna litteratur tog inte bara upp rösträttsfrågan utan handlade t.ex. om äktenskaps- och fattigvårdslagstiftning, folkpensioneringen och kommunernas organisation. Om detta skriver vi under rubriken Folkbildning.

Här tar vi också upp de kvinnliga diskussionsklubbar, som bildades i flera städer. Särskilt livaktig var den i Göteborg, vars arkiv vi har. Man debatterade flyktingproblemet (1938) och hembiträdesfrågan (1943) och arrangerade föreläsningar och kurser. Här kan man läsa brev från Sven Markelius, som man ville engagera som föreläsare, från ordföranden i Kristidsnämnden för Göteborgs stad och från Einar Ohlsson, i Männens

förening, som planerar ett diskussionsmöte om "Kvinnan på arbetsmarknaden". Diskussionsklubben lever fortfarande och har genom åren firat många jubiléer, middagar och luncher, med prominenta gäster som kronprinsessan Louise och prinsessan Sibylla. Några av programmen för dessa festligheter har vi skannat in.

Utbildning

Ett sentida exempel på utbildning som riktar sig speciellt till kvinnor är Sveriges enda Kvinnofolkshögskola. Den grundades i Göteborg 1985, som en utveckling av kursverksamheten vid Kvinnohuset. Den har alltså funnits i över tjugo år och bedriver en omfattande verksamhet.

1842 infördes den allmänna folkskolan i Sverige. Den var från början öppen för båda könen, men när det gäller utbildning utöver den grundläggande har kvinnor hela tiden fått kämpa för att kunna ta del av den. Under Offentligt tryck och Viktiga årtal kan man följa hur kvinnor erövrat rätten att utbilda sig inom olika områden och att sedan utöva sina yrken. Exempelvis blev Emilia Fogelklou Sveriges första teologie kandidat redan 1909 men inte förrän 1958 fattade riksdagen beslut om att kvinnor fick bli präster.

Fjärde portalen

Rätten till arbete är alltså en viktig kvinnofråga och "Kvinnor och arbete" är ämnet för vår nästa portal. Här ska vi ta upp förhållandena för akademiker, tjänstemän och arbeterskor. Material har vi t.ex. i Tobaksarbeterskornas arkiv och bland yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgrens papper. Tobaksarbeterskorna är för övrigt aktuella igen genom "Jösses flickor", där rollfiguren Sigrid är f.d. tobaksarbeterska (och flera av de

Bilden visar troligtvis en rösträttsdemonstration eller möte i London. Ur Elin Wagners fotoalbum

andra kvinnorna i pjäsen har gått på Fogelstad).

"Kvinnor och arbete" blir vår fjärde portal. Därefter hoppas vi kunna fortsätta med andra teman och på så sätt belysa flera aspekter av den svenska kvinnorörelsens historia.

Berith Backlund är bibliotekarie vid Göteborgs universitetsbibliotek, Kvinnohistoriska samlingarna

Kvinnohistoriska portaler <http://www.ub.gu.se/kvinn/portaler/>

1900-tals-historia

Arturo Barea: The forging of a rebel. Walker & Company, 2001. 751 s.

Den spanske författaren Arturo Barea skrev en självbiografisk trilogi på 1940-talet, med titlarna Smedjan, Spåret, och Upproret (även utgivna på svenska). Här berättar han om sitt liv, i sekelskiftets (1900) Madrid. Tack vare en förmögen faster fick han möjlighet att studera. Han arbetade senare på en patentbyrå och drev framgångsrikt ett eget företag. Den andra delen av biografen utspelas på 1920-talet, under Bareas tid som rekryt i den spanska armén i Marocko. Här ser han den miljö som Francos officerare vistades i, och som blev centrum för motståndet mot den republikanska vänsterregeringen som tillträdde efter valen 1931. I biografins tredje del ges Bareas ögonblicksbilder av inbördeskriget. Arturo Barea flydde efter kriget till exil i England, där han verkade som författare och journalist till sin död 1957. George Orwell kallade trilogin "exceptionell" och "av stort historiskt intresse".

Georges Nzongola-Ntalaja: The Congo from Leopold to Kabila : a people's history. Zed books, 2005. 304 s.

Den kongolesiske historieprofessorn, verksam bland annat många år vid Howard university i USA, beskriver Kongos koloniala förflutna, 1900-tals-historia, och möjligheter för framtiden. Afrikas till ytan största land har plågats av förtryck och slavhandel under stora delar av sin historia, inte minst som belgisk koloni. 1965, efter Kongokrisen och Dag Hammarskjölds död, insatte västmakterna den korrupte diktatorn Mobutu, som regerade som enväldshärskare tills han störtades 1996. Under den nye presidenten, Laurent Kabila, som dog 2001, fortsatte oroligheterna. En av de nya makthavarna är Kabilas son, Joseph.

Subcomandante Marcos: ¡Ya basta! : ten years of the Zapatista uprising : writings of Subcomandante Marcos. AK Press, 2004. 687 s. : ill.

Den mexikanska bonderörelsen i

Chiapas tog sitt namn från frihetskämpen Emiliano Zapata, skjuten i ett bakhåll 1919. Dess talesman kallar sig subcomandante Marcos, och har ett omfattande författarskap bakom sig, inklusive en barnbok och en detektivroman, Osaliga döda, som kommit på svenska i år. Detta är förmodligen den största antologin med hans politiska texter, som omspannar tiden 1994-2003. Redaktör för volymen är Ziga Vodovnik, verksam i Ljubljana och elev till sociologen Slavoj Zizek. Förordsförfattarna till volymen är inte heller några okända namn: Noam Chomsky och Naomi Klein

Frantz Fanon: A dying colonialism. Övers. Haakon Chevalier. Grove press, cop. 1965. 181 s.

Frantz Fanons "Studies in a dying colonialism" utkom ffg på franska 1959, på engelska 1965 av Monthly

Mats Myrstener tipsar om några nya böcker på engelska

review press.

Fanon, som var född på Martinique, utbildade sig till psykiater i Paris. Han fick en praktik i Algeriet och engagerade sig då in befrielseörelsen. Samma år som kolonialmakten Frankrike lämnade Algeriet, 1961, avled Frantz Fanon, endast 37 år gammal. Hans böcker, "Svart hudfärg, vita masker", och "Jordens fördömda", liksom ovanstående titel, har blivit klassiska verk om kolonialismens struktur och förtryck, och har kallats "tredje världens bibel".

Craig Phelan (ed.): The Future of organised labour. Peter Lang, 2006. 404 s.

Redaktören Craig Phelan, verksam vid University of Wales (Swansea), och redaktör för tidskriften Labor History, vill skjuta håll på myten om den framgångsrika fackföreningsrörelsen i Västeuropa. Inte på dess stora betydelse, men på det faktum att fackföreningsrörelsen fått arbeta i motvind över hela världen under stora delar av 1900-talet. I några få länder i norra Europa har rörelsen varit framgångsrik, men i de flesta delar av världen,

USA, Storbritannien, Öst- och Sydeuropa, Asien, Afrika, har fackföreningsrörelsen varit hårt angripen och marginaliserad. Andra världskriget, fascismen och kommunismen i Europa, bidrog också till att utplåna en hel generation fackföreningsfolk.

Idag står rörelsen inför nya stora svårigheter. Medlemsantalet sjunker, ekonomins globalisering påverkar den fackliga anslutningen negativt. Ändå vill författarna i denna antologi peka på framkomliga vägar, inte minst i tredje världen. Liksom miljöfrågorna påverkas positivt av det ökade välståndet i länder som Kina och Sovjetunionen tror flera författare att insikten om fackföreningarnas betydelse kommer att öka, i takt med att även tredje världens länder börjar resa sig ur fattigdomsfällan.

Bokens kapitel behandlar fackföreningsrörelsen i Kina, Väst- och Östeuropa, USA, Brasilien, Ghana, och Kamerun.

Kevin Morgan: The Webbs and Soviet Communism ("Bolshevism and the British Left, part 2) (Lawrence & Wishart, 2006)

Makarna Sidney och Beatrice Webb var inflytelserika medlemmar i det brittiska kommunistpartiet, och blev kända för sin hyllningsskrift till Sovjetunionen, Soviet communism, a new civilisation? som utkom 1935. Den brittiske historikern Kevin Morgan har studerat makarna Webbs dagböcker och brev och försöker förstå deras entusiasm inför den sovjetiska diktaturen. Boken ingår i en serie, Bolshevism and the British Left, vars första del behandlade "det ryska guldet", pengar som efter första världskriget finansierade kommunistpartier i europeiska länder, i Storbritannien, även i Sverige.

Mary Hilson: Political change and the rise of Labour in comparative perspective : Britain and Sweden 1890-1920 (Nordic academic press, 2006)

Författaren är historiker och verksam på University College Londons avdelning för Scandinavian Studies. Hon behandlar arbetarrörelsens väg till makten i Sverige och Storbritannien, och gör en speciell studie av två hamnstäders arbetarrörelse: Plymouth och Karlskrona.

"Varje barndom uträttar något stort och oersättligt för mänskligheten"

Mats Myrstener presenterar Walter Benjamin

Walter Benjamin (1892-1940) räknas till de mest inflytelserika tyska författarna under förra seklet. Från början var han litteraturhistoriker, främst inriktad på fransk litteratur. Genom sina kontakter med författare, sociologer och filo-

voluminösa verket strövar Benjamin upp och ner för Paris gator för att ge en filosofisk, kulturell och sociologisk helhetsbild av "1800-talets huvudstad". En av hans huvudteser är att vi måste förstå historien för att kunna handla i nuet. Vi måste lära oss att "tolka det förflutna".

sofer i den s.k. "Frankfurtskolan" på 1930-talet blev han marxist och skrev snillrika essäer om Parisbohemerna Baudelaire, om Proust, Kafka och Brecht. Litteraturen om och av Benjamin har svällt mer och mer på senare år, t.ex. har hans *Selected Writings* utgivits i fyra band, och på tyska hans brevsamling i sex band.

Mest beundrat är hans arbete om "Paris passager" som utkom på svenska i fyra band 1992. I det

Benjamin var jude och när han la fram sin doktorsavhandling om fransk litteratur i Tyskland underkändes den, för "obegriplighet". 1933 emigrerade han till Paris, men flydde när nazisterna intog staden. Han tog sitt liv vid spanska gränsen 1940.

Hans skriftställarskap är mångsidigt, han skrev t.o.m. sagor för barn, och en uppsats om en "proletär barnteater". Passageverket innehåller analyser och iakttagelser om i snart sagt alla fenomen, arkitektur, konst,

mat, sedvänjor och klädesplagg. Benjamin blev en essästikens mästare, en inflytelserik stilist.

Hans små skisser "Barndom i Berlin" skrevs för olika tyska tidningar och samlades till en bok, som utkom på svenska 1994 (*Brutus Östling/Symposion*) i översättning av Ulf Peter Hallberg, som också översatt den svenska utgåvan av "passagearbetet". Här ger oss Benjamin sina första minnen som barn, han talade själv om sin barndom som en tid av "odisciplinerad lycka". Han anknyter till sin idol Proust, som genom doften av en likörindränkt Madeleinekaka flyttades tillbaka till sina allra första barndomsminnen i "På spaning efter den tid som flytt".

"Paris är en biblioteksstad som genomströmmas av en flod" skrev Benjamin, fast här är staden Berlin med sina julmarknader, gator och torg, spårvagnar och högbanetåg, den zoologiska trädgården med sin elefantportal, den tröstlösa skolan där det lilla portabla skolbiblioteket var Benjamins enda glädjeämne, blåsörkestrarna och de originella människorna, och Tiergarten mitt i staden med den stora bevingade triumfstatyn Siegestsäule, som på vintern såg ut som en "pepparkaka pudrad med snö vitt socker".

"Varje barndom uträttar något stort och oersättligt för mänskligheten" menade Benjamin. Det var i exilen i Frankrike han återkom till sin barndoms bilder, som bilden av "klassbiblioteket" i texten. Här kände han en trygghet, han aldrig senare i livet skulle återfå.

Klassbibliotek

Det klarades av på rasten: man samlade in böckerna och sedan delade man ut dem på nytt till de nya aspiranterna. Jag var inte alltid lika flink vid de här tillfällena. Ofta såg jag hur efterlängtade volymer tillföll någon som inte förmådde uppskatta dem. Hur annorlunda var inte världen i dessa böcker jämfört med läseböckernas värld, där jag inkvarterades i vissa historier i dagar eller veckor, liksom i kaserner vilka ovanför porten, över inskriften, hade ett nummer. Ännu värre var det i de fosterländska dikternas kasematter, i vilka varje rad var en fängelsecell.

Hur milt och sydländskt fläktade inte den ljumma läsluften från de böcker som delades ut på rasten. Det var i den luften som Stefansdomen vinkade till turkarna som belägrade Wien, blåaktig rök bildade rökpuffar ur piporna på tobaksskollegiet, snöflingorna dansade över Beresina och ett askgrått skimmer förebådade Pompejis sista dagar. Det var bara det att luften får det mesta var litet skämd när den slog emot oss från Oskar Höcker och W O von Horn, Julius Wolff och Georg Ebers. Men den var allra mest unken i bokbanden "Aus vaterländischer Vergangenheit" som hade hopats så till den milda grad i första klass i realskolan att sannolikheten att slippa ifrån dem och stöta på en volym av Wörishöffer eller Dahn var liten. På deras röda klotbandspärmar fanns en hillebardiär präglad. I texten mötte man eleganta kompanier av landsknektar, ärbara hantverks gesäller, blonda döttrar till slottsfogdar eller vapensmeder, vasaller som svurit trohetseden mot sin herre; men inte heller den falska seneskalken som smidde ränker eller vandrande gesäller som stod i sold hos en sydländsk konung saknades. Ju svårare det var för oss köpmanssöner och geheimerådsbarn att sätta oss in i den här världen av knektar och herremän, desto lättare trängde den ädla och vapensmida världen in i vår våning. Vapenskölden över riddarborgens portal hittade jag i min fars läderfåtölj som tronade framför skrivbordet, sådana stop som gick laget runt vid Tillys bord stod på konsolen till vår kakelugn eller på prydnadsskåpet i tamburen, och på våra Aubussonmattor fanns det taburetter som påminde om dem som utplacerats huller om buller i manskapsmässar och spärrade vägen, utom att inga av Prittwitz' dragoner satt gränsle över dem. I ett avseende lyckades emellertid sammansmältningen mellan de båda världarna bara

bild: Fanny Valentin

alltför väl. Det var i tecknet av en dussinroman, vars titel inte alls stämde överens med innehållet. Det enda som stannade i minnet var den del som var illustrerad med ett oljetryck och som jag alltid slog upp med oförminskad förfäran. Jag försökte både undvika och hitta bilden samtidigt; jag hade samma känsla som senare inför den bild i Robinson Crusoe som visar Fredag på den plats där han för första gången upptäcker främmande fotspår och inte långt därifrån kranier och skelett. Men hur mycket mer obestämd var inte den fasa som utgick från kvinnan i vit nattdräkt som med öppna ögon och ändå som i sömnen skred fram genom en valvgång och lyste framför sig med en kandelaber. Kvinnan var kleptoman. Och detta ord i vilket en ondskefull och väsende ton vanställde den redan spöklika sista stavelsen "man", på samma sätt som Hokusai med ett par penseldrag skapar ett spöke av ansiktet på en död; detta ord fick mig att förstenas av förfäran. Boken - som hette Aus eigener Kraft - stod sedan länge åter i förstaklassarnas bokskåp, när den korridor som ledde från rummet i berlinvåningen till de bakre rummen fortfarande var den långa valvgång genom vilken slottsfrun skred fram om natten. Men dessa böcker kunde vara nöjsamma eller hemska, långtråkiga eller spännande ingenting kunde stegra eller minska deras förtrollning.

För den var inte beroende av deras innehåll, utan förtrollningen låg snarare i deras förmåga att ständigt försäkra mig om den där enda kvarten för vars skull det sterila skolarbetets hela elände föreföll uthärdligt. Jag försatte mig i den där kvartsstämningen redan när jag på kvällen stoppade boken i min färdigpackade skolväska som bara blev lättare under den tyngden. Det mörker som den där delade med mina skrivhäften, läroböcker och pennskrin passade ihop med det hemlighetsfulla förfarande som väntade den nästa förmiddag. För äntligen hade det ögonblick kommit, då jag i samma rum som nyss hade utgjort skådeplatsen för min förnedring lät mig fyllas av den makt som tillfaller Faust när Mefistofeles uppenbarar sig hos honom. Vad var läraren som nu hade lämnat katederns upphöjning för att samla in böcker och sedan dela ut dem igen vid skåpet, om inte en lågsinnad djävul som till förfång för makten fick avstå från sina rättigheter för att visa sina konster i tjänst hos mitt begär. Och hur fel slog inte varje försök från hans sida att med ett tips försöka styra mitt val. Hur stod han inte kvar grundlurad likt en stackars sate vid sitt slavgöra, när jag sedan länge färdades på en förtrollad matta till den siste mohikanens tält eller till Konradin von Staufens läger.

Ur: Barndom i Berlin" (Brutus Östling/Symposion) i översättning av Ulf Peter Hallberg, 1994

Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds för sändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan).

B-posttidning

Avsändare: bis
Rosenbadsgatan 9
652 26 Karlstad

”(Vi hade redan) börjat att systematiskt kontrollera och katalogisera rastillhörigheten hos personer inom tyskt kulturliv. Vad kunde vara självklarare än att bibliotekarier utnyttjade sina färdigheter och kunskaper? Bibliotekarier arbetade tillsammans med representanter för nazisterna (...). Tack vare detta var redan 1933 hälften av det användbara förberedande arbetet gjort för att kunna rensa ut judiska författare, redaktörer och professorer.”

Ur en facktidsskrift för bibliotekarier. 1938.

Detta citat, som är en översättning från engelskan, som i sin tur är en översättning från tyskan, hittar du på sidan 21 i *...om detta må ni berätta...*

Bilden: Bokbål i Berlin 10 maj 1933. Catharina Engström hittade texten